

కాకినాడ నాట్యకళావిజ్ఞాన గ్రంథమండలి

తామ్రోదవ కుసుమము.

లంకా పతనము.

మొదటికూర్పు

కీర్తి అరవిందుని మోగసంకలనము, న్యాసాళి, మహాభారతము, శ్రీకృష్ణావ
తారము, విహారీల, వనసుందరి మొదలగు పది నాటకములు వ్రాసిన
మధ్వశ్రీ చాల్తాబాదా గోపాలకృష్ణారావు, B.A. గారిచే
రచియింపబడి ప్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు 500 పురులు.

కాకినాడ :

రంగా అండ్ కో., యందు ముద్రింపఁబడియె.

1934.

కాపీరైటు రిజిస్టరు]

[వెల గు 1-0-0.]

అంకితము.

సీ! ఏనాఁడొ మన్నన కెసలేకెన్నమున్

స్వగతుల్యంబయ్యె క ముననైదు

ఏనవిధక్షి క నీమగానగరాక

సమృతమయంబయ్యె క నవనితలము

ఏపుణ్యమూక్షి క నీహాస్యగాంచిన

దాక్షిణ్యమే నిజ క ధర్మమయ్యె

ఏసత్యశీలకు క నిహపరములగల్గ

సత్యవ్రతంబయ్యె క సాధకంబు

సీ! అట్టి నాలెప్పు నాను య క ధాంగలక్షిప్త

రామలక్ష్మికి మోక్షంబు క రామవేదక

సర్వగామునీకు సంక్రీతి క సంకితముగ

రఘుకులాధిపుఁ డై నట్టి క రాముకథను.

నాట్యకళా విజ్ఞాన గ్రంథమండలి.

రాజ పోషకులు.

- 1 మ॥రా॥రా॥ యన్. బలరామమూర్తినాయుడుగారు,
బి. ఏ., బి. యల్., చెన్నపట్టణం.
- 2 ,, వారణాసి సీతారామయ్యగారు, బి. ఏ.,
సబ్ మేజిస్ట్రేటు, గన్నవరం.
- 3 ,, శీలంశెట్టి వెంకటరత్నంనాయుడుగారు, డి. పి. డబ్లి
యూ అసిస్టాంటు ఇంజనీరు, పెన్ వన్ లింగారెడ్డిచాలెం.
- 4 ,, దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు,
చెన్నపట్నం.
- 5 ,, యన్. వి. సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ.,
గూటాయెస్టేటు మేనేజరు.

పోషకులు.

- 6 ,, పైండా శ్రీరామకృష్ణయ్య బ్రహ్మ,
జమీందార్లు, కాకినాడ.
- 7 ,, వారణాసి బాలయ్యగారు, బి. ఏ., క్యాషియరు,
డి. కో. బ్యాంక్, చెన్నపట్నం.
- 8 ,, అంగర వెంకటసుబ్బారావుపంతులుగారు,
రామచంద్రపురం.
- 9 ,, మాజేటి మునెయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,
రాజమండ్రి.

- 10 „ ముత్త వత్సవి నన్నం త్రవర్చు, బ్యాంకర్లు,
కాకినాడ.
- 11 „ జేవులపల్లి విశ్వనాథంగారు, ఆకిరిపల్లి.
- 12 „ ధూళిపాళ్ల వెంకటరత్నంగారు, గ్రామమునసబు,
పురుషోత్త పట్నము.
- 13 „ దర్భా వెంకటశివరామ గాస్, బి. ఏ., బి. యచ్.,
కాకినాడ.
- 14 „ చెలికాని రామస్వామిబాబుగారు,
అస్పిస్టాటు యింజనీరు, సామ్మకోట.
- 15 „ అంగర వెంకటకృష్ణారావుపంతులుగారు, డ్రడరు,
కాకినాడ.
- 16 „ కొత్త వెంకటరత్నంగారు, యానాం.
- 17 „ దసిగి వెంకటేశ్వరరావుగారు, గుడివాడ.
- 18 „ కె. వి. రమణారావుగారు, Representative Con-
fectionery Dept. Parry & Co., Ltd., Madras.
- 19 „ జమ్మి వెంకటసుబ్బారావుపంతులుగారు,
Tq. Office, Cocanada.
- 20 „ పైడా సూర్యనారాయణమూర్తిగారు,
జమీందారు, బ్యాంకర్లు, కాకినాడ.
- 21 „ యం. వి. రాజరత్నంగారు, బి. ఏ., కాకినాడ.
- 22 „ శ్రీ జిల్లేళ్ల తిరుమలవెంకటలక్ష్మీబాయమ్మగారు,
Guardian, Minor, Zamindar of Vilasa
Jalamudi etc., Perur.
- 23 „ ధరణిప్రగడ బాపిరాజుగారు, కాకినాడ
- 24 „ Nandagiri V. Ramadas Pantulu garu.

- 25 „ చామోజిపురపు సరసింహారావుపంతులుగారు,
రాడేపల్లిగూడెం.
- 26 „ పోలూరి వెంకటప్పయ్యపంతులు, తాతేదారు,
రేపూడి యెట్టేటూరు.
- 27 „ పులుపుల సత్యనానాయకగారు, నర్సారావుపేట,
- 28 „ శ్రీరాజు సురభి మురళీకృష్ణరావు బహద్దర్,
జమిందారుగారు, మెడ్రాసు.
- 29 „ శ్రీ వైశ్య బాలకృతి గృంథాలయం,
నర్సారావుపేట.
- 30 „ వెలమూరి కటంబరావుగారు, అవనిగడ్డ.
- 31 „ లింగం లక్ష్మీకృష్ణగన్నాధరావుపంతులుగారు, బి. ఏ ,
డిప్యూటీ తహశీలుదారు, ఆలమూరు.
- 32 „ శ్రీరాజు మలాఠిజి వెంకటరామకృష్ణకొండలరావు
బహద్దర్ జమిందారుగారు. కుమారరాజు,
నర్సారావుపేట.
- 33 „ నాగసరళి సుబ్బారాయుడు శ్రేష్ఠిగారు,
వైస్-చైర్మన్, మ్యూనిసిపల్ కౌన్సిలరు,
నర్సారావుపేట.
- 34 „ చింతపల్లి గోపాలకృష్ణయ్యగారు,
తాలూకాగుమస్తా, నర్సారావుపేట.
- 35 „ దిడుగు మల్లిఖార్జునరావుగారు, డిప్యూటీ కలెక్టరు
కచ్చేరీ గుమస్తా, నర్సారావుపేట.

పాత్రలు.

పురుషులు.

రాముడు.

లక్ష్మణుడు.

సుగ్రీవుడు.

అంగదుడు.

హనుమంతుడు.

జాంబవంతుడు

నలుడు.

కపిలాచార్యులు.

రావణుడు.

విశ్వమణుడు.

ఇంద్రజిత్తు.

విద్యుత్ హవ్యుడు.

మహిషముఖుడు.

గరుత్మాంతుడు.

ప్రహస్తాడు.

ధూమ్రాక్షుడు.

బ్రహ్మ.

అగ్ని హోతుడు.

మాతలి.

అగస్త్యుడు.

స్త్రీలు.

సీత.

సరను.

దీర్ఘానాన.

లంబోదరి.

సూర్యకాంతి.

నాం ది.

ఉ॥ ఎవ్వని నామధేయమున న కేర్పడెనాదిని నహ్నిబీజమే
 ఎవ్వని పేరుకుందుని న యెంచగనిల్వెను శక్తిబీజమే
 ఎవ్వని నామసంపాదించు న యైక్యశాదెల్పును జీవకోటికా
 మువ్వురి మూలకారణము న మాధ్యముబాగుత నెల్లవారికిన్.

(సటి సూత్రగీధారులు పఠివేశము.)

సూక్తి—సటి! వచ్చితివా? పుస్తకవిషయమేమో తెలియునా?
 సటి—నాథా! కల్పనాకథలే నాటకమునకు ముఖ్యమని కంకణము
 గల్గుకొన్న మీరు పెద్ద పౌరాణికులవులే పుస్తకవిషయము.
 సూక్తి—కాంతా! పదునెనిమిది పురాణముల జనునక నొకటి
 రెండక్కడక్కడ జదివి వర్ణజులనుని గర్వించు వండితపుత్రుల
 మాటలు నట్టిపెట్టుము.

సటి శండిమాటలునిల్చ న నడకాటవలోన

గోరిచరించిన న కొమకెవండో

పక్షతిక్త యెన్నెన్నో న భాములబడిపడి

భార్యసాధి చిన న భర్తయెవడో

వారధిబంధించి న వానరసేనల

నీటుగానడిపిన న నేతయెవడో

శరణన్నమాతాన శ శత్రులబోవను
 శబదంబువట్టిన శ శక్తుడెవడో
 గీ॥ చెప్పియనుకులఁగూల్చిన శ జెట్టియెవడో
 మునుల మోహించఁజేసిన శ మూర్తియెవడో
 ఏకపత్నీవ్రతంబు పా శ లించెనెవడో
 యశఁడె నాకథానాయకుం శ డతివకంబు.

సకల సుగుణాభిరామండగు రామునికన్నఁ గథానాయకుండెక్కడ
 లభించు. దీనిని రచించినకవియో కడునేర్పూయని యిదివరకే
 వన్నెకెక్కినవాడు. గాన నాటకంబున కేమికొరంత ?

నటి—ఏకపత్నీవ్రతంబే ముఖ్యమనిపాలించిన రామునివంటి నా
 యకుండు, పరమ పతివ్రతాశిరోమణియగు సీతవంటి నాయకి
 యుండ కొరతయేమి ? కవిమాట యిదివరకే విన్నాము.

సీ॥ సంస్కృతాంధ్రంబుల శ సమమఁగాఁజదివిన
 చదువర్లొక్కమించి శ చదువరితఁడు
 యాంక్షయభాషలో శ నాధక్యశిష్యుగోరి
 బియ్యేపరీక్షయ్యె శ బిగివినితఁడు
 లావుసుజీలా వి శ లాసంబు మృదుత్తైలి
 వ్రాసిన శృంగార శ రాశియితఁడు
 పురుషోత్తమజ్ఞాన శ పుంగవుశిష్యుడై
 నిగ్రహంబెరిగిన శ నేర్పరితఁడు

గీ॥ పుణ్యపురుషవర విజా శ పురపు సుబ్బ
 రాయ దాహిత్ర సుగుణాభి శ రాముడితఁడు
 తండ్రి గోవిందరావు స శ న్గతికిఁబోవ
 తల్లి లక్ష్మీంబబెంచిన శ ధన్యుడితఁడు.

సూత్ర—దాల్తాబాదు మంశాంబుధిసోముడై లక్ష్మీంబ గర్భ

శుక్తిముక్తాఫలంబై గోపాలకృష్ణరాయాఖ్యంబరగు నీకవి కృష్ణా
గోదావరీ గుంటూరు మండలంబుల వన్నెకెక్కినవాఁడు.

(నైపద్యమున)

హనుమంతుఁడు—ఓరోరి రావణహతక, రాక్షసవంశ మిహోదధి
ఓడిబాసలంబ, సీతాపహరణజనిత గర్వవిదూర—

ఉ॥ తాటకఁగూల్చినే శరము శ ధాటి సుబాహునిగోలమీటెనే
గాటపుకోల, దానవుల శ గట్టి ఖరాదులనీలనేసెనే
యీటె, దురాత్మువాలియుర శ మేశరభూతము గాడిజేసెనా
సూటిగలట్టి బాణమిదె శ చూచెడుఁగాంక్ష దశాశ్వనీకునై.

(శరంగధ్వని)

సూత్ర—అల్లదుగో హనుమంతుఁడు రావణునిపై కోరిధావేశంబున
సముద్రతీరంబునకు వచ్చుచున్నాఁడు. మనమిట నుండరాదు.
పోదమురిమ్ము.

• (నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది పరిష్టావన.

ప్రథమాంకము. — మొదటిదృశ్యము.

స మా దగ్గి తీ ర ము.

(హనుమంతుడు కోర్కెనుతో,

హను—

ఉ॥ తాటకగూల్చె నేతరము న ధాటి సుఖాహుని నోటమీటెనే
గాటనకొల, దానవుల న గట్టి ఖరాదూనిల్లవసెనే
యీటె, దురాత్మువాలియర న మేళింపఁజేయు గాడితేసెనా
సూటిగల్గి బాణమిదె న చూచెడుకామ న శాశ్వదీకునై.

(గాముడు, సుగ్రీవుడు, లక్ష్మణుడు, జాంబవంతుడు,
కపిలుడు, అంగదుడు ప్రవేశము.)

రాముడు—ఆహా! ఈవీచివిత్కోభము!

గీ॥ ఒకటినొకటి నెదుర్కొని న యుద్ధమునలె
వీచిమాలలు కలయుచు న వేడ్కఁజూపు;
పారవశ్యత దంపతుల న పరచుప్రీతి
నెంతో యాలింగసంజాన న రించురీతి.

కపిలుడు—నవ్వు! దిక్కంతసముద్రంబను నెట్లసానపై తనయూ
ర్మిహస్తంబుల ఫలంబునగంధంబుఁదీసి చంచునకుఁ బూయుచు
న్నదాయేమి?

సుగ్రీ—దంధణాయనిమోయుచు దండునకు వీరావేశమొసఁగెడు
రణభేరిచందంబున యీసముద్రంఘోష ప్రబలుచున్నది.

కపి—తెల్లవారుగూమున సోదిచెప్ప బుడబుక్కలవాని బుడబుడ
యను ధక్కావలెను, బోగముసానివెనుక తకతకలాడు మద్దెల
వలెను, పప్పులు పాయసము, మండిగలు, సోమాసి, చిత్రా
న్నము దధ్యోదనము మిక్కుటముగ మెక్కి తబ్బిబ్బులాడు బ్రా
హ్మణార్థపు బ్రాహ్మణునికడుపులో గుబగుబలాగునను, సము
ద్రస్థావ యంతకంత కెక్కువగుచున్నది.

జాంబ—ఇది సముద్రముకాదు. జలనీలవర్ణము, వీచిమేఘమాల,
రత్ననక్షత్రానళికలిగి యాకాశంబువలెనున్నది.

కపిలు—అకాశము గుండ్రముగ నప్పడమువలె నున్నది. సముద్ర
మాకాశమంటివి—అప్పడమని బోసినోటఁగారికెదవునుమీ.

రాము—గీ॥ చేరి పాతాళలోకంబుఁ శ్ర జెప్పవలవి
గాక గంభీరజలముల శ్ర గాఢమయ్యె,
పరమపతివృతారతనంబు శ్ర భర్తమీన
సరసగతిఁజూపు ప్రేమాతి శ్ర శయమనంగ.

తమ్ముడా ! కులసతియన నాసతి, భూసుత, జ్ఞప్తి వచ్చుచున్నది.

గీ॥ కాలమరుగ వియోగదుః శ్ర ఖంబుమాసి
పోవునందురా మాటలు శ్ర బొంకలివుడు
కానరాకున్న భూసుత శ్ర కంటనిదుర
లేక శోక బిమునిగినే శ్ర లేవఁజాల.

కపిలు—దేవా ! చింతవలెను. వియోగదుఃఖము భరింపరానిదే.

క్షమించుఁడు. సదా బ్రహ్మచారియగు నీహనుమంతుఁడు, మి
క్కిలి స్త్రీలోలుఁడగు నీసుగ్రీవుఁడు, కడువృద్ధగు నీశాంబవంతుఁ
డు, పసివాఁడగు నీయంగదకుమారుఁడు, వియోగదుఃఖమహా
త్యక్త మెరుంగఁజాలరు. అరితేరిన నేజెప్పదనినఁడు. మాయింటి
యిల్లాలు పుట్టింటికి వెళ్లియుండగా నేను వియోగంబు సహింప
లేక కోతి, కొండముచ్చు, కుక్క, నక్క, కాకి, పిల్లి ముందిడి
కొనియు, కాయకూర, యాకుయలము, చెక్కచేమ, పరీక్షింపి

యు, పంచాంగముకట్టచూచి మీనమేషములు, పుబ్బ పూర్వా
షాఢలెంచి ముక్కునకుసూటిగా నెత్తిపైకి నభిజిల్లగ్నమేప్పు
డువచ్చునాయని ప్రోద్బుచ్చితిని. దేవరవారు నటులనే కాల
ము గడుపవలయు.

రాము—వయస్యా! నాశోక కారణము కేరలము నాప్రియసి దూ
రముననున్నదనియు, బరుండెత్తుకొనిపోయెననియు, యావనము
వ్యర్థమగుచున్నదనియు కాదు.

కపిలు—కాకమరేమి? కల్ల బొల్లిసవనగా?

రాము—

చ॥ బలిమిని మానవాంతకుడు శ్రీ క్షుకబోవగ దిక్కులేకనా
వలపులకావు, నాచిలుక శ్రీ వన్నెలనున్న మనోహరాంగినన్
గలవరమంది నాధయని శ్రీ కంజబోవగ పిల్వెనన్నయా
వలుకు విపాగ్నియై హృదయశివల్లవమున్ దహనంబొనర్చెడిన్.

లనుజా! దేహత్యాగంబే కర్తవ్యంబని తోచుచున్నది.

ఉ॥ పీననితంబబింబ, ఘన శ్రీ పీనపయోధరి, మోహనాంగి చం
ద్రాననపక్వబింబ సన్మ శ్రీ శాధరి చంపకనాససాగ్నినా
చానన జీవియన్న భువి శ్రీ జానగనుంబకు హేతుహాక్కుటే
జ్ఞానవిహీనలయ్య మన శ్రీ బాలపు బాసినజంటచక్కెముల్.

ఉ॥ ఎన్నడుచూడనొనా మది శ్రీ రేక్షణ నెన్నడుగొగలించునో
ఎన్నడు మోచిచూరగొని శ్రీ యిందునిభాస్యకు విందుజేతునో
ఎన్నడు రాక్షసాధముల శ్రీ నేపగించి లతాంగిదెత్తునో
ఎన్నడు బంబబావుమనా శ్రీ యెన్నడు హక్కునజేర్చిమిత్తునో.

కపిలు—శ్రీరామచంద్రా! స్త్రీనిమిత్తమింతిగాఁ జూచివలెనా?
స్త్రీ గాదెలోబోసిన ధాన్యము, దొడ్డిలోగట్టినయావు, చెట్టెలో
బెట్టినబట్ట, పురుషునిసొత్త; ఒకటిగాకున్న మరొకటి. ఏకపత్నీ
వ్రతమా? ఉపన్యాసములోనిమాట, పై బూటకము.

రాము—నీవజ్జడపుగాన నట్లనుచుంటివి. సర్వవిషయముల స్త్రీ పు

• రుషునితో సమానమే. నాప్రాణవల్లభ, నాయథాగలక్ష్యే,
నాసతీతిలకంబు నీతను మరువగలనా?

గీ॥ జనకునంతటివానికి శ జననమంది
కోనలేశ్వరు గాదిలి శ కోడలవయి
యేకపక్షివృతునకు నా శ కింతివయ్య
రక్కసుని జెరనుంటివా శ రమణిసీవు.

లక్ష్మణుడు—అగ్గిజా! విచారింపవలదు:

శా॥ తావుల్ దప్పరిపుల్ మహోన్నత ధను శ స్వంకారమున్ జేయు
చున్

బ్రేవుల్ చించి సురారిసేనగదియన్ శ బీచంబడంగించి మా
యావుల్ రాక్షసయూధపాలకులతో శ యాదోబభున్ దెచ్చెదన్
నీవా దానవునేమిచేసిననరే శ నీరేజప త్రేక్షణా.

కపి—పదితలల రక్కసుండననెంత. తోటకూరలోని చీడ. బలుపా
కులోని పురుగు. గోటితో మీట్టినమాత్రమున చెమటకాయ
విధంబున చిటుక్కున చితికిపోగలడు.

హను—

ఉ॥ కాల్పితమొన్నలంక నట శ గాలినరారదు పంపురుప్పుడే
చీల్చి విరోధిచక్రముల శ జీవముగోలెద వహ్నిచాక్షుసన్
వేల్చి సురారింపవలు శ వీర్వదవానల భీమకీలలన్
గూల్చెద మీపడంబుకడ శ గూల్చెదరావణుడెచ్చి నింతలో.

కపి—చూచిరన్నున గాల్చినచ్చిన మహానుభావుడవు నీవంత
వాడవే. నండేహమా?

జాబ—రాక్షసవనకుతార! తూక్కుకొండనుండి పశ్చమాదికి దు
ముకుటచే నాకాలు విరిగినది. లేకున్న రావణుడెంత.

కపి—చింతవచ్చినను పులుపుచాకున్నది. తోట్లదిగజారి యల్లలా
దు బోసినోరుగల యీసుసలియెరుగునకు జావమొడు

అంగ—

శా॥ చంకన్ బెట్టి నశాశ్శన ప్రజలధుల్ శ స్నానార్థమైదొచ్చినా
 లంకంబింతయులేక నాజనకుఁడా శ ధాకన్ గనేయున్నవాఁ
 డింకన్ బింకములేలఁ బోవుదనుజాం శ డెచ్చొలకుంబోవు ? ని
 శ్శంకన్ దోకకుజుట్టితెచ్చెదనుమీ శ శాబాననన్ వానరుల్.

కపి—అవురా, పులిపిల్లి పులిపిల్లే, సింగముకడుపున మాడ్చాలము పు
 ట్టనా ? నేనేల వెనుకఁదీయవలయు. దానవమహోదధి నవాన
 లంబా ! శ్రీరామ ! దేవరారు దానవవంశమును మామిడివండు
 వలె గుటుక్కున మ్రింగనున్నారు. నేను తాటివండువలె పీచ్చి
 పిప్పిచేయనున్నాను. పండ్లమాలచెప్పిన నీచానరులు నోరార
 నెట్లు పల్లికిలించుచున్నారు. వీరినోట గడ్డకొట్టి యుండరరాక్ష
 సుల నేనే పొట్టబెట్టకొనెదను. దేవా ! మీరు చింతింపనక్కర
 లేదు. చూడుము నావ్రతాపము. రామరావణయుద్ధము వచ్చు
 నని యోధులు కన్తులునూరుచున్నట్లు నేను గాఢుత్రి పేనిపేని
 ఘట్టిగడట్టించియున్నాను. అభయంబొంది లంకపై నొక్కఁనరు
 విసరితినా ప్రేగులుతెగి, గుండెలుపగిలి, ముక్కచెక్కలై రక్క
 సులుక్కిరిక్కిరియినకఁ జచ్చెను. చూడుమునాదేబ్బ.

రాము—చెలికాఁడా ! నీవిశ్వాసమునకుఁ గడుసంతసించితిరు. బ్రా
 హ్మణులన సంతవారే !

సీ॥ చప్పుమలేకుండ శ జలరాసి నొకతొక్కిరి

బానంబుజేసెను శ బ్రాహ్మణుండు

జాహ్నువిఁజెదినుండి శ బారగావిడచెను

ప్రబలతేజోరాశి శ బ్రాహ్మణుండు

సగరకుమారుల శ సర్వంబు మసిజేసె

బలుయోగధుర్యుడు శ బ్రాహ్మణుండు

కౌశికశరపహ్నిఁ శ గదలకమ్మింగెను

పదపడిఁగొని శ బ్రాహ్మణుండు

గీ॥ మాకు తాతయుండండియు శ్రీ మాగురుండు
బలము, శౌర్యము శక్తియు శ్రీ బ్రాహ్మణుండు
బలములకు మూలబలమాను శ్రీ బ్రాహ్మణుండు
ధనము పావనకర్తదైవ శ్రీ తంబునూకు.

కపి—హ. హ. హ. ఏమేమి !

బౌతారా-అబ్బునా !

ఓహోహో యేమిభక్తి !

సహ్య. ఏమినిది !

(పై నీసముండు మధ్యమధ్య యవనలెక)

దేవా ! చల్లగవర్చిల్లము- బ్రాహ్మణమన నామాన్యమా ! ను
గ్గివాడు లతిగుభముగా బ్రాహ్మణశ్వులు సంపాదించున్నా
రు. వీరియభిప్రాయమేమో ? బ్రాహ్మణము వీరి మండకత్తెల
యొద్దముండు తాండవనూడుచుండె ననుకొనిరో ? సురా
భాండముండు కొలుకులాడుచుండె ననుకొనిరో ? మాంసపుబుట్ట
ల నిండియుండుననుకొనిరో ? విశ్వామిత్రాది మహామునులు
త్సక్కిందుగా తపంబొనరించి వెల్లకిలబడినగాని బ్రాహ్మణత్వ
ము టొంకనియ్యె. వీరికా ! యెక్కడిమాట.

సూగీ—విశ్వామిత్రాదుల కేమిలే ! వారిసిద్ధులగుండనిమ్ము. జన్మ

తోనే తెచ్చుకొంటివి బ్రాహ్మణత్వము. నీవే ఘనుండవు.

కపి—జన్మలెంచవలెనా ? తాను ! సూర్యపుత్రులు !

(వీధివనుండు యాకాశయానము.)

(తెరలో) కలసిలద్దని-అందరాలకించుచున్నాడు. కపిలుండు

భయమున లక్ష్మణుని చాచుకుపోయి వచ్చుచును.)

వీధి—అగ్రహారా ! దీనపరాయణా ! భక్తపోషణా ! శరణాగతన
శ్సలా ! కౌసల్యానందనా ! సీతామనోనాయకా ! మాంపాహి
మాంపాహి.

(విభీషణుడు-పైనుండి)

గీ॥ మానభంగమునోర్వక శ్రీ మాన్యచరిత
 దారపుత్రాద్రినములఁ శ్రీ నరికిదోసి
 నిక్కునీవని వస్త్రమో శ్రీ ధీరవర్య
 శరణు, శరణయ్య! శరణార్థి శరణు శరణు.
 దశరథనందనా! శ్రీరామ! రక్షింపుము రక్షింపుము.

రాము—

శా॥ రక్షింతున్ భయమేల రంకుమనుజుల్ శ్రీ రక్షోవిభుల్ దేవతల్
 యశుల్ పన్నగసింధుసాధ్యబలముల్ శ్రీ యార్భటముల్ చేసిచన్
 గతుల్ బూని యజేంద్రియద్రుమిఖ స- శ్రీ ఘంబైః కొన్న మీ
 మీ క్షోభంబులుచూన్చి గాతురుములన్ శ్రీ మాచుఃఖముల్
 బాముడి.

విభీ—అహ! బ్రతికెతిని!

1లో-మంత్రీ—ఓహో! ఏమి యానాద్యము!

2జో-మంత్రీ—అహ! ఎట్టివయ్యాగ్రహృదయము!

3జో-మంత్రీ—ఔకారా! ఏమి యకారణనాశ్యల్యన!

4జో-మంత్రీ—ఏమి కరుణారసము-!

5జో-మంత్రీ—ఏమి వింతతౌశ్యము!

కపి—అబ్బబ్బ! ఇదేమిగోల! ఏమపదుల ముండవలె కొనలు
 చేరిన మిట్టపళ్లు, చింతనిప్పుబోలు మిడిగడ్డుగల్లి, కారుదున్న
 లో, జమూతపాలమో, కొండకొదమగో, యచ నీభీకరాకార
 ములఁజూడ నాగుండెలవియుచున్నవి.

సుగ్రీ—నీగాయత్రీని గట్టిగపట్టుకొని విడువకుము.

కపి—నీమండక—ను, నీకల్లుముంతను, నీమాంసపుబుట్లను భద్ర
 పరుచుకొనుము.

లక్ష్మ—నమస్కా! భయపడకుము.

విభీ—గీ॥ దేవకాంతలఁ జెరబట్టి శ్రీ లెచ్చెనెవఁడు
సాధుజనులను బాధించు శ్రీ శకుఁడెవఁడు
దొంగిలించెను మీనాతి శ్రీ ధూర్తయెవఁడు
యట్టిరావణకంటకుఁ శ్రీ డన్ననాకు.

కపి—అహా హా ! పాపము శమించుగాత ? అయ్యో-మోసము !
అబ్బో ! రాకాసిమూకలు రాబాబో.

విభీ—

ఉ॥ పేగుఁగోచులుండు రణ శ్రీ భీమబలాధ్యులకన్కి-లంకమా
యూరు పులన్దన్ననంశమున శ్రీ సుగ్రీవమొందితి భూసుకుండ యి
వ్వారలు గాచుమఁతుగ్రిలు వి శ్రీ వాడకుఁబోరు పరోపకారకున్
ఘోరముజూడిలేక నటఁ శ్రీ గొల్వగవచ్చితిమయ్య మిమ్మునన్.

సుగ్రీ—అయ్యో మోసము ! ఏమిచిత్రిము—

ఉ॥ ఎవ్వఁడు దుష్టచారియను శ్రీ యెందరికన్యల మోసపుచ్చెనో
ఎవ్వఁడు మీతలోదరిని శ్రీ నెత్తుకపోయెనో దొంగిలించి యా
కొల్పిన దానివాధమని శ్రీ కూర్మిగుహలోగరుఁ డేమదెంచెగా
నవ్వో విన్నవారు నడి శ్రీ సమ్మకమేఁగిఁబుట్టు భూవరా !

కపి—నిజము, నిజము- వీరు విషముకలిపిన కల్లుకుండ. తొలుకుట
లేదు. నిండుకుండవలెనున్నాఁడు. సుగ్రీవున కీవిషయమున నను
భవముమొందు. బాగుగ పసిపట్టినాఁడు. పయోముఖవిషకుం
భములవలెనున్న నీదానవుల నిప్పుడే వెడలఁగొట్టుము. నాకుం
డె లానలించుచున్నవి.

అంగ—గీ॥ ఉనికిజూచిన లంకలో శ్రీ నుండువాఁడు
జన్మచేతను మరజభో శ్రీ జనుఁడువీడు
కలముపరికింప శాత్రున శ్రీ కుఁమువాఁడు
నమ్మవచ్చునె శరణన్న శ్రీ నమ్మకంబె.

కపి—వీరు గడ్డిక్రిందపాములు. నాకరిచెబ్బకుఁ జచ్చువారుకారు.
కురుపుచైదెబ్బలవలె నానేటలు వ్యర్థమగును. దేవా ! వీరు

మన లోతుపాతులఁజెలియఁగోరి వేంచేసినస్వాములు. వాడిగల
తూపుల వీరిని లంకలోఁ బడవేయుము.

రాము—గీ॥ కనుమునుగ్రీవ పరికించి శ్ర ఘ్రుడితండు

ఇట్టి యసమానతేజ మీ శ్ర యింపుసొంపు

లిట్టినిర్మలగాఁభీర్య. శ్ర మెచ్చలైన

మోసకులకుండునా నాదు శ్ర ముఖ్యసఖుడ !

విభీ—ఆహా ! సజ్జనుల మనోనిర్మూల !

జాంబ.—దేవరవాదు దేశకాలములు గుర్తొగించారు. ఇతఁడకాల
మందు మనలఁ జేరవచ్చె, నమ్మరాదు.

హను—సకలరాజునీకోపదా ! ఇతఁడకాలసంపాప్తయదా ? ఎన్ను?

జీ॥ దేవయందు ద్వాన్వసియు శ్ర కీనతరావణునందగుంచి మీ
దే విజయంబులంచు మది శ్ర కెళియె నమ్మకమున్నవింపగాఁ
దావిని వాలిజంపుటయు శ్ర నమ్మనకిచ్చుట రాజ్యమంతి మీ
సేవకునచ్చినాడు తన శ్ర సేమముగోగుచు రాజ్యకాంక్షచేకె.

లక్షణములు పరికింప చక్కనర్థిలక్షణము లొప్పుచున్నవి. అనాడా
నీచరావణుండు బ్రహ్మాస్త్రముచే గల్గుపడియున్న సన్న జంప
ప్రయత్నింప కోతినజంపగూడదని ధర్మపూత్వమెరింగించెను
హనుభావుడితోడు.

విభీ—దేవా ! ఆదుష్టదానవునితో నేనిట్లంటిని.

జీ॥ రాముఁడు లోకపాలకుఁడు శ్ర రావణ భూసుతలోకమాత నీ
కానుచిచారసంగతుల శ్ర గల్గి ము శీఘ్ర మెలెన్మొ పోదమా
రామన్మపాల శేఖరుని శ్ర రాణిని నర్పణజేయరాక్షస
క్షేమముగోరుమయ్య పరి శ్ర కింపవు రాంగలచేటు సోదరా.

అని చిలుకకుఁజెప్పిపట్లు చెప్పితి. కాలచోదితుండైనక'యానీచదా
నవుండు నన్ను సకలదనుజానమక్షమున వివరానిదుర్వాషలాడి
పరిభ్రమించె. పరాధవంబు సహింపలేక దేవరచాటున జేరితిమి.

- ఈయార్తుల పోషింపవలయు. ఈదీనుల కాపాడవలయు. ఈగర
ణాగతుల రక్షింపవలయు.

సుగ్రీ—గీ॥ దగ్ధమొనరింపఁబడెగాదె శ్రీ తనదులంక
చంపఁబడె మొన్న సద్గుణ శ్రీ శాలితనయుఁ
డట్టి దురవస్థనున్నట్టి శ్రీ యన్నవిడిచి
వచ్చినాఁడితఁడెవరిని శ్రీ వదలకుండు.

విభీ—వీరిదుర్భోధచే మేము నిరాశరింపఁబడుమేమొ ?

కపి—సుగ్రీవుఁడు పానకములో వుల్లవలె నష్టపడుచున్నాఁడు.

రాము—ఇందొకనిశేషము దెల్పెద. ప్రియబ్రాత్రువై రంబుచే నితఁడు
మసలఁజేసె. గాన నవశ్యమీతని రక్షింపవలయు.

సుగ్రీ—గీ॥ శాంతిబొందదు మదినాకు శ్రీ శత్రునిటకాఁ
జేర్చినంత నిఫలమేమి ? శ్రీ చెవుచునుధివ !
మిమ్ము మొగలంటఁజెడఁగొట్టి శ్రీ మీరిపోక
విడిచియూరకఁబోవునే శ్రీ వెర్రివాఁడె ?

రాము—(కోపముతో) ఓహో! సుగ్రీవ ! ఏమంటివి ?

మహానీర్ధర.

వినవేయొక్కండఁగానే శ్రీ విదళితఖర దు శ్రీ ద్వీర్వనగ్ధంబువేళన్
కనవే తోమండినారే శ్రీ ఘనబలుఁడగు వి శ్రీ ఖ్యాతుఁడావాలినేయన్
తనలోనేమున్న నే మీ శ్రీ దనుజుఁడితోడు నన్ శ్రీ దాకివంచించు వాఁడే
యనిలోనంగుప్తమాత్రే శ్రీ బసురసురసమూహాధిక్షేపంబులెల్లన్.

సుగ్రీ—దేవా ! తాటకగర్వమదాంధభాస్కరుండవనియు, ఖరదూ
షణ కబంధాదిదానవ వనకృతానుండవనియు, వాలి బలజగ్ధిబడ
బాసలుండవనియు, లోకప్రసిద్ధుఁడే. దేవయోనులు మిమ్మని
నోర్వజాలనప్పుడు సామాన్య దానవులమాట చెప్పనలెనా ?
మోసంబొనరించి యితఁడు హనిచేయునేమోనని యట్లంటి.
క్షమింపుము.

కపి—పెల్లదిమ్మప్రేలినటుల ప్రేలి సుగ్రీవుండు చల్లబడినాఁడు.

రాము—రావణానుజా ! నీకభయంబిచ్చితిమి. రావణబలంబు య
ద్ధార్థముగ నీనోట వినఁగోరెదమా.

కవి—ఇదే సరియైనవరీక్ష. ప్రత్యుత్తరమేమిచ్చునో ?

విభీ—

సీ॥ వనజాసనాద్భుత శ్రవణబలావధ్యుండు
దేవయోధులకెల్ల శ్రవణవైరి
రణరంగభీముండు శ్రవణవరజుండు
కుంభకర్ణుండు బల్ శ్రవణరూఢుని
రణమునఁగనరాదు శ్రవణసూనుడు
జితవైరిబలుశింశ్రు శ్రవణమును
దనుజసేనాపతి శ్రవణోన్నతుండు ప్ర
హస్తుండు విశ్రుతి శ్రవణుడుబలుకు
గీ॥ లోకపాలనమానులు శ్రవణవిదితు
లగుమహోదరాది దశస శ్రవణోటి
దనుజనాయకులున్నారు శ్రవణపురిని
మాంసభోజనమదగర్వ శ్రవణులగుచు.

రాము—మిత్రమా ! నాప్రశ్నిజనినము.

శ్రీ॥ రావణకుంభకర్ణముఖ శ్రవణసవీరుల బిల్బుమార్చి భూ
దేవిభరంబుమార్చి నిను శ్రవణవిభూతికి జేతురాజుగా
బోవనుస్మృతమార్చికి శ్రవణమిత్రుల బంధుకోటితో
రావణగూర్చుకుండ సుగ శ్రవణకుమ్మరికంబుదీర్చకన్.

విభీ—దేవా ! నామనోనిశ్చయమాలింపుము.

గీ॥ ఓతిసుతులజంప లంకనా ధింపమీకు
ప్రాణమున్నంతమట్టుకు శ్రవణమథక్తి
సాయమొసరింతు సమయాను శ్రవణముగను
బంధువాత్సల్యమనుమాట శ్రవణరఢిమి.

రాము—(విభీషణుని కొగలించుకొని) సామితి !

గీ॥ సింధుజలములుగొనిరమ్మ త శీఘ్రమితని
లంకకభిషేక మొనరింతు త లావుమీర

సుగ్రీ— గైత్యుడగుడెంచి జనకజు త దెచ్చియిచ్చి
శరణుజొచ్చిన నేమానొ త శపథమధిప.

రాము—సూర్యనందనా ?

గీ॥ ఇచ్చితినిలంకయితనికి త నీక్షణంబె
దనుజుడేవచ్చి శరణన్న త దప్పకుండ
నిచ్చెదనయోధ్య సామ్రాజ్య త మేలుమనుచు

సుగ్రీ— దేవ ! నున్నింపుతెలియని త దీనునన్ను.

కపి—సుగ్రీవమహారాజుగారు దయచేసి కూర్చొనుడు.

(అభిషేకము)

రాము—పిరియమితమా ! ఈసముద్రము దాటుటకేమి యుపాయము జెప్పెదవు ?

విభీ—సకలకార్యదురంధర ! శ్రీరామచంద్రా !

గీ॥ విశ్వకర్మవరసుతుండు త విదితబలుండు
నలుండుకలండు మీసేనల త నడుమనాని
గట్టబనుపుము సేతువు త గట్టనతండు
వరమహిమచేత నవలీల త నన్నెమీర.

రాము—అట్లైన మనమిప్పుడేజని వానిని సాగ్ధింతమురండు.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

రంగమూర్తా రి.

ప్రథమాంకము—రెండవరంగము.

స ము ద్ర ము మీ ద వ ం తె న.

(హనుమంతుండు నలుండు ప్రవేశము.)

హను—శిల్పిశాస్త్రప్రవీణ, నిర్మాణతత్పరధురీణ, నల !

కీ॥ కేకయరాజపుత్రిమును శ కిస్కనునాటిస మాధవబీజమే
కాకలుదేరి శూర్పణఖ శ కామసన్మృద్ధిని మొల్చి సీతనా
డాకులపాటునన్ మరది శ నాడిసమాటకునుబ్బి వృక్షమై
లంకావినాశసంబను ఘ శ లంబిపుడివ్వగ సిద్ధమయ్యెడిన్.

నలు—అంజనిసుత ! శ్రీలమ్మాత్వము సర్వవిషయముల శ్రేయో
దాయకంబుగాకున్నను శ్రీరామకార్యమునకుఁ దోడ్పడుచు
న్నది.

గీ॥ దశరథచుతుండు సరిలేని శ ధార్మికుండు
కపటమెరుగని కళ్యాణ శ కరుడుఘనుఁడు.
లోకమెల్లనువీనికి శ లొంగకున్న
మంచితొనైన సకలంబు శ మంచికాచె.

కపి—(శీఘ్రముగా ప్రవేశించి)

అబ్బబ్బా ! ఎర్రగాకాలిన తొలిమిలోని చిత్తైపురాయివంటి యె
ర్రనిముట్టుకలిగి జోడుగుండలబాగుల పెద్దఘరంగిగొట్టయిల
వంటి ముక్కురంధ్రములుగల యాకొసముండకొడుకులతోఁ
జాపుసిద్ధమగుచున్నది. పేడిమాతులుగల యీశుడుకోతిరండ
కొడుకులకీ బలమెక్కడిదో ! అక్కడక్కడ నాకలములు కాయ
కసపు లేరుకొనితని యాకొమ్మయీకొమ్మ పట్టుకొని వేలాడు
నిరాధారులకీ ధైర్యమెక్కడినుంచి వచ్చెనో. రేయనక, పగల
సక, పెద్దపక, పిన్నపక, కారుబట్టి యికిలింతలు, సకిలింతలు, గిలి
గింతలు పెట్టి హద్దులేక పొద్దుతెలియక, సుద్దులెన్నిన్నో ప్రేలు
చుందురు. శ్రీరాముడు మత్తరివాడగుటచే మితిమీరి యీ
మోటుపసరంబులు నెత్తిపై నెక్కుచున్నారు. ఏపూర్వ మేపాపమె
రుంగక, నేజోక్యమునకుబోక, నెప్పుడెప్పుడు పురంబుజేరుదునా
యని నొకమూల నొదిగియొదిగి యణగియణగియున్న నేనే యీ
తుంటరులకు హాస్యమునకుఁ దొరికితినట. ఈయెద్దుమొద్దుల సు
ద్దుల కాసల్యాముద్దులపట్టియొద్దు మొరఁబెట్టి పరిధరతంబుపట్టిం

చెడ—(హనుమంతునిజూచి) రామభూపాలుండెందున్నవాడు?
కోతిమూకలదొర యెచ్చటనున్నాడు?

నలు—కపిలాచార్య! శ్రీరామచంద్రుండెందునున్నాడో యరయఁ
జాలని సోమరివైతివా? రాఘవునితో నీకేమిపని.

కపి—ఆర్చెదవా? తీర్చెదవా? రామభద్రునిజాడ దెప్పుము. లేకు
న్న బోయెదను.

నలు—రామవిభునితోఁ జెప్పటకు చాడీయేమి సిద్ధముజేసితివి?

కపి—బేరా పిఁగా! నీకెన్నియూహలున్నవిరా? లేకున్న నాలు
గురోజులలో సేతువఁ గట్టకేర్పితివా?

నలు—చాడీ యేమిచెప్పఁదలచితివి? చెప్పు-చెప్పు.

కపి—ఈవాసరశుంఠ లిటులనే ప్రాణములుదీసి, యెముకలుకొరికి,
యల్లించిపెల్లించి లోతుపాతులు తెలుసుకొని మోనముచేతురు.
(ప్రణాశముగా) అత్మబంధువు దొఁకితివని నీతోనే చెప్పుకొన
వలెను.

నలు—చెప్పకపో—చూతము.

కపి—ఈసముద్రము ఏరినందఱియింగినగాని నాకీకపులబాధ నివృ
త్తికానేరదు.

నలు—నీకీబాధతీరు మార్గము చెప్పెనవినుము. నెమ్మదిగా శ్రమ
పడి యీవాయువుతో నాశ్రయించి వానివాలమును పట్టుకొని
వేగిలాడుచుంటివా యేలంకకాల్పునప్పుడో యేసముద్రములో
ముంచునప్పుడో, యేగొండకుచుట్టి వెళించునప్పుడో విముక్తి
సిద్ధించకమానదు.

కపి—ఓరీ! తులువా! నాచావు కోరుచుంటివా? చీ నీనోరుమూ
యుము. నాతల్లికడుపు చల్లనిదై నీ నోటిచేటునకేమిలే?

హను—మీరాచకార్యముల కట్టిపెట్టుడు. కొనల్యానందనుండు వ
చ్చుచున్నాడు.

(రామాదులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

కపి—శ్రీరామచంద్రా! నీవు సత్యవ్రతుండవనియు, నాశ్రితపక్ష పాతిననియు, శరణాగతవత్సలుండవనియు మోసపోయి యిన్నా శ్లైలులనో నీకొలుపు జేసితిని. ఇక నొకనిమిషమైన నీయొద్దనుండ నోవ. నీతామహాజేవి నిన్నెప్పుడువిడిచెనో యప్పుడే దయచా ట్టిణ్యములు విడిచిపోయినవి. ఇదే పోవుచున్నాడను. (మరలి వచ్చి) నీవసాధ్యుడవు నమ్మకూడనివారు నీబంట్లు. నన్ను వెళ్లఁ జూచి నాపై లేనిపోని దొంగతనములాపాదించి కట్టి తెప్పింపఁ జూతురు. ఇప్పుడేనన్ను బరీక్షించి నాకు శైలవంశగుము.

రాము—అనుకా! కపిలాచార్యుండేల యిట్లుచున్నాడు? మనపై నికులెవ్వరైన నితని పరిభవించిరా?

కపి—కూటికీజేరినఁ బక్కబ్రాహ్మణుడుకదాయని నన్ను వేధించుచున్నాడు.

లక్ష్మ—ఎవకు?

కపి—ఎవరున్నారు. మననే తిప్పిదేవతలు. కిష్కింధాపురపగ్గిహో రీకులు.

లక్ష్మ—ఏమిపరాధవ మొనరించిరి?

కపి—ప్రాణమే తీయఁదలచిరి. సముద్రములోబడనై చిరి.

లక్ష్మ—ఎప్పుడు?

కపి—ఇప్పుడే!

లక్ష్మ—ఎల?

కపి—నీతాజేవి సందర్శననిరీక్షితుండనగు నేను సేతుబంధనము సమాప్తంబయ్యెనని విని నలునియనుమతిని యీనూరుయోజన ములకటడ మొకతూటిలోఁ దిరిగిచూచుటచే కడుదస్సి రాత్రిని దురిందితిని. నేటిసూర్యోదయంబున బడలికచే మెలుకవ రాద య్యె. మంచముపైఁ బరుండిననన్ను మీవాసరకిరాతులవరో మంచముతో నత్తకొనిపోయి సముద్రమువంచు బెట్టిరి.

లక్ష్మ—సముద్రో ఘోషమైన మెలుకవరాలేనుగా ! పాపము! కడు
డస్పితవి.

కపి—సూర్యోదయంబునఁ బోటుపొడిచి కెరటంబులు పెద్దవాయె
ను. అంత నొక పెద్ద తరంగము వన్నీడ్చికొట్టగా నదరిపడి
లేచునప్పటికి మరియొకతరంగము పడఁద్రోసినది. మరియొకటి
గట్టునకులాగినది. ఇంకొకటి లోనికియొడ్చినది. ఇట్లు లోనికిబై
టకు కర్చినలె బిర్రబీసుకొని గొట్టుకొనిపోవుటచూచి కవులు న
వ్వుచు కేళింతులుఁబట్టిరి కాని బైటకుఁదీయఁజాలెరి. ఎటులనో యా
సముద్రానికృపవల్లబయటపడిమీనన్దకుఁ బరుగునవచ్చితిని. ఇక
నిటనుండిన నాకు బ్రాణహాని, మానహాని. సెలవాసంగము..
ఇదే పోవుచున్నాడ.

సుగ్రీ—మేలు. మేలు ! బాపడవైయుండి సూర్యోదయమైనను
న్నాననఁధ్యలులేక నిద్రించుచుంటివిగాన మావారు నీకు సూ
ర్యోదయన్నానము లభింపఁజేసిరి.

లక్ష్మ—నేతున్నానఫలంబు నీకందఱికన్నముందు లభించినది. నీవు
ధన్యుడవు.

కపి—బ్రతికినచ్చితిగాని లేకున్న నేను నాపితరులు ధన్యులయ్యే
యందురు.

రాము—కపిలాచార్య ! ఊరడిల్లుము. నిన్నట్లు పరిభవించిన వాన
రుల గుర్తించి చూపఁగలవా ?

కపి—వారధిదాటునప్పుడు నాకెదుట నందరినడపించితిరా గుర్తిం
చెదను.

రాము—అటులనే జరిపెదను. నిలుపుము—

గీ॥ నీతితోవిదురాల యో శ నిర్మలాంగి

నీత పాధుగుణోపేత శ శింశుమార

పాదపశ్చాయ నెట్లుంటి శ భయములేక

రక్కసులునిన్ను బెడరింపఁ శ బెక్కుభంగి.

లక్ష్మ—సహోదర ! చింతమానుడు. మైథిలీనమాగంబు సమీపములోనే యున్నది. అందునకు విడర్పనంబు సేతువు నాటగఁగోజలలో సంపూర్తియగుటే ! అల్లదిగో నలాచిలమతులు తమకై నిరీక్షించుచున్నారు.

హను—

నలు— } జయము, జయము, కాసల్యానందన !

రాము—శిల్పివర ! నల !

గీ॥ శిల్పులకు విశ్వకర్మయే శ శిరముపూవె
నుయుఁడువానికి సరియంద్రు శ మహిమయండు
మించినాడవు వారల శ మిత్రీవర్య
బాలుడ వెనీవుగన విశ్వ శ బ్రాహ్మణుండ.

కపి—బౌరార ! భూసురోత్తముండ సేనుండ శావోపహతనశస్త్రుండగునితని విశ్వబ్రాహ్మణుండని, విప్రుండను, పరమమిత్రుండను, చిరకాలాశ్రితుండనగు నన్ను వంచించనగునా ? స్నేహముచేతనో మక్కువచేతనో యేతనికి యాధిక్యతకల్పించితిరి. నేనొచ్చుకొందునా ? సేతువదాటినతోడనే జరుగు జనాభాగణితలోమట్టుకు ఏవికి బ్రాహ్మణశబ్దంబు వ ర్చింపనీ, రాద్ధాంశసిద్ధాంతములు జరిపి, జంధ్యములు తెగింపుకొని, నాలుక పెకలించుకొని మరణించి మీకు బ్రహ్మహత్యాదోషంబు కలుగజేసెనను. చూడుమనాత్రాగి.

రాము—చెలికాడ ! కులగోత్రములమాట లఱుండనిమ్ము.

గీ॥ నీటిలో గలుకట్టిన శ నేతయిశఁడు
నాల్గరినముల కలనిధి శ పడుమసూరు
యోజనంబులుగట్టె నో శ హోమనంగ
బ్రాహ్మణుండ ! నీకట్టిమనో శ బలముకలదె.

కపి—ఇందుకా ! లేకేమి ?

లక్ష్మ—ఎక్కడ ? ఏండునిమిత్తము ?

కపి—విస్తరివద్ద పాయసము జరిగిపోకుండ నన్నపుకట్టకట్టడములో.

లక్ష్మ—రామభూపాల ! కంటిరా ? కడలిపై కట్టిన రాతిగట్టు.

రాము—తమ్ముడా ! ఈకట్టడమునకు వడివంపు కనుపించదుకదా.

ఉ॥ తుంటరిదానవాధముఁడు శ్రీ తోయజనేత్ర దయావిహీనతన్
మింటనుగొంచుపోన్ బలిమి శ్రీ మేలగు మాక్తికహారరాజముల్
జంటలువీడి నీటివయి శ్రీ జారినవోయన జూడఁజూడనా
కంటికి మేదినునతయె శ్రీ కన్నడచందము దోచెమిన్నగా.

హను—రామభూపాల !

గీ॥ కొండలకు కొండలేదాపి శ్రీ కూర్చినాఁడు
జలధిపైపైని నేర్పునఁ శ్రీ జాపరాలఁ
దేలఁబట్టి పట్టువిడక శ్రీ దీటుచెడక
గీటుగీచినచందాన శ్రీ గిరులనిలిపె.

రాము—ఇదే భూసుత. నిజముగా భూమిసుత. నాకెదురురువచ్చుచున్నది.

గీ॥ అల్లదుగోసీత జలకంబు శ్రీ లాడి కురుల
వేళ్లతోవిడఁక్కియుచు శ్రీ విందుసేయుఁ
గాంధకచభారకలి మిమున్ శ్రీ గాచలేడె
తీర్చిదిద్దినపాపిట శ్రీ తీరుగాడె.

విభీ—కాదు కాదు.

గీ॥ డంబుమీరిన యలలతాం శ్రీ డవముగాని
యార్చుకొనెడుకురుల నమూ శ్రీ హంబుకాదు
కట్టితీర్చినవారధి శ్రీ గట్టుగాని
భూమిసుతచేయు పాపిట శ్రీ బొట్టుకాదు.

కపి—సంశయములేదు. ఇది యచ్చమైనయాడది. స్త్రీలజంపి పుట్టి నది. అందెలు కడియములులేని దిశికాశ్లవంటి యీస్థంభములు, నబ్బుతో తోమివిడచిన, బొట్టులేని విశాలఫాలములవంటి చదునైన తెల్లరాల ఫలకంబులు, ఐడగంటలులేక నేయబడిన

జడవలె కొనలేలి వడివంపులేని యీవంలెన నవీనులనాగరికంబును ప్రకటించుచున్నది. ఈకృతయుగంబున రాబోవు కలినిాగరికతను సూచించఁజేసిన నలుని దివ్యదృష్టిప్రభావమేమనవచ్చు. సుగ్రీ—నలుని దివ్యదృష్టి కేమిగాని, బ్రాహ్మణోత్తముండవశ్యునీ దృష్టిమహిమయే.

కపి—నీకు బ్రాహ్మద్యేషము పుట్టినది. బ్రాహ్మద్యేషులు బ్రతుకరు సుమీ ! మొన్నటివరకు ఋష్యమూకమున దాగినట్లుండలేదు కాబోలు. రామచంద్రుని జేరి బొల్లిచూటలుచెప్పి కల్లయేమవు లేడిచి, లేనిపోని పెడగర్భములుబలికి భార్యా వియోగముచే మతలేకయున్న రామభూమిశుని బురిగొల్పి శూరాగ్రేసరుం డగ్రిజన్ముండగువారిని దుర్మరణంబొండఁజేసితివి. ఇప్పుడుకదా తలనెత్తనేర్చితివి. మొన్నటివర కెక్కడుంటివి?

సుగ్రీ—రాముని వేడుకచెలికాడ వగుటచే గిండుమీదెరుగుకున్నావు.

రాము—గీ॥ రాక్షసులమధ్య రమణినా శ రాజవరన

సీతదుఃఖాబ్ధిచున్నది శ సేతువిభుడె

దాటసెలవిమ్ము బుత్తుడా ! శ ధన్యచరిత !

నీరజాక్షినిజూడక శ నిలువఁగలనె.

నలు—మహాప్రసాదము. దేవరవారి యనుగ్రహమునకై యెదురుచూచుచున్నాడ.

రాము—ఈవంలెన మొదట నేనెక్కెదను. సమస్తసేనాసహితంబుగ సుగ్రీవుండు నన్వేంబడించుగాత.

కపి—వలదు-వలదు. (రామునియడ్లగింది) నేనపశకునపక్షిని. నీసైనికులు పరమశుంతలు. బ్రాహ్మచారికొయ్యలు. నీసేనాధిపుండు సుగ్రీవుండు బహు ప్రీలోలుండు. బల్ త్రాగుబోతు. వావివరుసలులేనివాడు, నీపాదములకు రాళ్లనుప్రీలచుచేయు మహాత్మ్యముకలదు. బహుశ్రమపడి యీ సేతువుబండలతో నలుండు కట్టి

నాడు. నీపాదము సోకినవెనుక గౌతమాశ్రమమునబడియున్న
రాయి స్త్రీయైనచందమున యీకట్టడమునందున్న బండలన్ని
యు నాడవాండు కాగలరు. నీసేనలా యాడవాండ్రవెంట
బడి పలుకకుండురు. యుద్ధమాగును. సీతామహాదేవి లంకలో
కృశించును. కాన శ్రీరాముడే సేతువనారోహించకుండుగాక.

రాము—కపిలాచార్యునివాక్యము గౌరవించితిమి. లక్ష్మణుడు పృ
థమమున దీని నారోహించుగాక.

కపి—వద్దు-వద్దు (లక్ష్మణుని యడ్డగించి) నేను మోటుబంటును.
చిరకాలాశ్రితుండను. మీమేలు కోరువాడను, ఈలక్ష్మణు
డింద్రజిత్తును సంహరింప కృతనిశ్చయముజేయున్నాడు. ఇందుని
పేరుచెప్పిన పర్యతములు సముద్రములో దాగుచున్నవి. ఇందు
నిజయించిన యింద్రజిత్తును సంహరింపనున్న యీలక్ష్మణుడు
పులిమీదలుట. వీరిపాదములు సోకినంతనె బండలతో గట్టబ
డిన యీవంతెన సముద్రములో మునిగి దాగగలదు. సముద్ర
ముదాటుట కడుదుర్లభము. లంకజేరుట యసంభవము.

సుగ్రీ—నకలశాస్త్రు చారంగతుడవు. భూసురశ్రేష్టుడవు. నీవే
ప్రథమమున నీగట్టునెక్కిచూడుము.

కపి—నీదేవుడున్నదని యెరుగనా? విప్రకషాయము పుచ్చుకో
నుంటివా? బ్రాహ్మణబలియిచ్చినగాని నీప్రయత్నము కొన
సాగదా? శ్రీరామచంద్రా! చూచితివా? ఈసుగ్రీవుని దో
హచింత. నున్నగాజెక్కబడి పాలగచ్చతో సరిపోలిన యీబం
డలపై నాకాలుమోపినంతనే ఒలహీనముతోనున్న నేకాలుజారి
వెల్లికిలబడుదును. ముండనముచేయించుకొన్న నాతల యీబం
డలపై సహస్రముక్కలు కాగలదు. సన్నీనూతనకట్టడమునకు
ఒలియిచ్చిపోవలెని యున్నాడు.

రాము—కపిలాచార్యుని సమస్తమేకూ వినవలయు.

కపి—జనకాత్మజా వియోగదుఃఖముచే కడుబలహీనతగల మీరు
పదునాలుగువత్సరములు నిద్రాహరములులేని మీసోదరుడు

నూరుయోజనములు నడువజాలరు. కాన నాయునందనుని వీపు
పై చేవరవారును, వాలినందనుని మూపుపై లక్ష్మణుడు నె
క్కపలయు. అడవులలోనాకలములుతిని తిండితిప్పలులేక జాడ్య
గ్రస్తుండనగు నేను. సుగ్రీవుని నారోహించి నవారిచేసెదను.

సుగ్రీ—నోరుమూయుము.

రాము—మిత్రచూ ! నల !

గీ॥ కొండలకుకొండలేరితిఁ శ్రీ గుర్చినావా ?

నీటిపై బండలేరితి శ్రీ నిల్వినావా ?

లాఘవము నీదికమమిన్న శ్రీ లావుబుద్ధి

శిగ్నిశాస్త్రధురీణ యో శ్రీ చిన్నియన్న.

నలు—కానవాంతక యోశ్రీరామ ! ఇందు నాప్రజ్ఞావిశేష మేనియు
లేదు. పగ్గుతింపదగినవారు కవులు-యేమన—

నీ॥ చేతుల మూపుల శ్రీ శిరములనిడికొని

కొండలేదెచ్చిరి శ్రీ కొంతమంది

నెత్తిపై గిరులను శ్రీ నిల్పి ధూధరములఁ

గూలఁగన్నిరినేలఁ శ్రీ గొంతమంది

ఘనపర్వతంబులఁ శ్రీ గంతుకంబులేరితి

గురిచూచివిసరిరి శ్రీ కొంతమంది

కాళ్లకువేళ్లకు శ్రీ కంఠంబులకుగట్టి

కొని గట్లనడచిరి శ్రీ కొంతమంది

గీ॥ గుబుగుబాలను నీటిలో శ్రీ గొప్పనెడ్డు

విధివిరామంబులేకనే శ్రీ వెలసె ! చదల

కరచరణశిరవాల సం శ్రీ ఘాతములకు

విసుకులేడయ్యె ! శ్రీరామ ! శ్రీ వింతయేమొ.

కపి—స్వామిభక్తికించుకలోపంబులేదు. ఉత్సాహముతోనున్నవాన
రులఁజూచి ప్రేరేపితుండనై గుండ్రదీనినల్లకొండ నొకదానిగాంచి
చేతులనూపి చూచితిని. నాశరీరమూగను గాని కొండకదలన

య్యె. అంత నంగదకుమారునిజూచి దీనినెత్తి నానెత్తిపైఁ బెట్టి మంటి. ఇతడైన మర్కమువిప్పిచెప్పక కొండను నానెత్తిపైఁ బెట్టి నాడు. భారంబు సహింపలేక వడలెల్లవణకసాగెను. కన్నులు తిరుగఁజూచెను. నెత్తిపెంకు వేడెక్కి మండసాగెను. పాదంబులు నేలపై నిలువకపోయెను. శరీరమంతయు ముచ్చెనుటలుపట్టి తడఁబడసాగెను. స్వామికార్యమునకు లోపమువచ్చునేమోనని ప్రాణములు బిగబట్టుకొని యొర్పుకొని తప్పుటకుగులు వేయుచు వచ్చుచుంటి. కవులునవ్వసాగిరి. కొందరు చప్పుకొట్టిరి. కొందరు వెక్కిరించిరి. కొందరు కేకలువేసిరి, కొందరు పరిహాసపూర్వకముగ స్తోత్రముచెసిరి. కొందరు నాగమనవికారము నవ్వపుట్టించులాగున వర్షించి గంతులువేసిరి. శ్రీరామదండ్రీమహాప్రభా! అప్పటి నాదురవస్థ చెప్పుకొనుటకు నాకే సిగ్గుచున్నది. కవులపండుగపండినది. నాచుట్టు చప్పలై, కేకలే, నవ్వులే, తుళ్లులే, మరింతకొల్పుసాగినది. ప్రాణములు బిగబట్టుకొని సముద్రము సమీపించి కొండనలునకందివ్వఁ బక్కునపగిలిరెండు పేళ్లలై నీటిలో పడిపోయినది. తిప్పును నాదురవస్థనేమిచెప్పుదు. నేతెచ్చినది కొండకాదట. వులిగడ్డ నల్లచుట్టినుద్దట. ఈయంగదకుమారుడు వీని పినతండ్రినిమించినవాఁడు.

సుగ్రీ—నీకుతోడు కొండమోయుటకూడనా?

విభీ—నునువగుచాలగచ్చు నధిక్షేపించి స్వచ్ఛముగు సజ్జనహృదయముల్ ధిక్కరించి, నిర్మలమగు నిలుపుటద్గముల సరకుగొనక, నిగనిగలాడు స్ఫటికహారమో, మెరుగులీనుమణి మాలయో, యచ్చరాంగనలు తమలావణ్యము చూచుకొనుటకు నిర్మించిన దర్పణపంక్తియోయన నొప్పుచున్నదీవంతెన.

లక్ష్మ—కులగురుండు, శతవయూఁకుండుడయాద్రీవిడిచి పైకెక్కుచున్నాఁడు.

గీ॥ పాలబండలపరువులోఁ ३ బ్రతిఫలించి

పద్మబాంధవుడలరెడు ३ ప్రభలమించి

దేవదేవుండు నిత్యుండు శ్రీ దివ్యతముండు
నిర్మలాంతఃకరణముల శ్రీ నిందుభాతి.

కపి—సుగ్రీవుండు తనసేనలకు గట్టియు త్రరవుచేయుకుండెనా ప్రమా
దము వాటిల్లును. ఈవాసరులు సంతోషముతో వీరావేశము
న మోరలు పై కెత్తుకొని యవయవములు బిగబట్టుకొని యీ
వంతెనపై సడచునప్పుడు, తమ ప్రతిబింబములజూచి శత్రుస
మూహమెదుర్కొనెనని కెవ్వన కేక వేసి పై కెగసిరా యల్లకల్లో
లము సంభవింతును.

సుగ్రీ—ముదిమిచేపండి, మూడశలచే నిండిపండుకోతిననుకరించు నీ
ప్రతిబింబమునుజూచి పిశాచమని భయపడి చిందులు తొక్కి
కుంటివా యదియేమాకు మహోపకారము.

కపి—అది మీసాంగత్యదోషఫలమే. ఆరు నెలలు సహవాసముచేసి
నవారు వీరగుదురన్నది నిక్కవంబాయే. శ్రీరామచంద్రా!
ఈకోతిమూకలకుఁ గిష్కింధకుఁ బోవసెలవిచ్చు. వీరిసాంగత్యము
వలననాకుఁ గోతిరూపమువచ్చినదట. నీదివ్యమంగళరూపమునకు
మార్పువచ్చెనా యా సీతామహాదేవి మిమ్ముచూచి నవ్వక
మానదు.

నలు—గీ॥ తిమిరసముదాయమెల్లను శ్రీ దేవిపోవ
నుదయగిగిమీద కులగురుం శ్రీ డానరియుండె
దారికెదురయి జయలక్ష్మి శ్రీ తానచేత
గొప్పకై వేల్చిన ఫిరంగి శ్రీ గుండవంగ.

కపి—వేకువఁబయలుదేరు సాతానిస్వాములనెత్తిపై యక్షయపాత్ర
యో, పెద్దముత్తయిదువు నొసటిపైదిద్దిన కుంకుమబొట్టోయన
నీసూర్యమండలంబు వెడలుచున్నది.

రాము—సుగ్రీవ !

గీ॥ చిత్రవిధమునఁ జీకటి శ్రీ చిక్కుదీర్చి
నిబిడరతిపారవశ్యత శ్రీ నిద్రాజెందు

నీరజాక్షులమేల్కొప్పి శ నింగిజేరి
 వెలుగువేయెగ జెచూచు శ వినులగతిని.

కంటివా మనకులబాంధవుడు, భగవానుడు మింటదోచుచు
 న్నాడు; నీవు సూర్యపుత్రుడవు, మేము సూర్యవంశజులము.
 మనము సమీపబంధువులము. అందఱమీకమై నందన మాచ
 రింతమా ?

కపి—ఇది సరికుడనిచాని. స్వభావవిరుద్ధమానువరుస. కుక్కనక్కల
 తోను, కోతికొండముచ్చులతోను, వివేకముగల మానవులకు
 సంబంధమేట్లు.

లక్ష్మ—గీ॥ మొదట జీవపదార్థము శ మొలకలెత్తి
 లోహములజొచ్చి వృక్షము శ లోనజేరి
 పిదప మృగకాతిగామారి శ పెరిగి మనుజు
 డయ్యెనెగుగవా సృష్టిర శ హస్యమిదియె.

కపి—సృష్టికిమిట్టిదా ? అట్లైన సూర్యకులముపెద్దా, సుగ్రీవకుల
 ముపెద్దా ? రవికులముకన్న వానరకులమే గొప్ప.

సుగ్రీ—పిన్న పెద్దతనములు వావివరుసలు పరీక్షించుచుంటివి. మా
 తో వియ్యమందెదవా యేమి ?

కపి—వియ్యమొందుటకు వీలెక్కడ ? మనవరుస తాతామనుమల
 వరుసే !

లక్ష్మ—సూర్యభగవానునకు నమస్కరించి వారధి దాటుదము.
 (చేతులుజోడింది)

గీ॥ రవికులతిలకుండిదె రణ శ రంగమందు
 చెలగివిహరింపనున్నాడు శ చెప్పజాల
 మెంత జనసాశనంబానా శ చేటుదలిపి
 తాత, శరణార్థిననుపించు శ దనుజుచేత.

రాము—మహానుభావ, కులదైవమ!

గీ॥ కాలగతిచేత ఘనలయ శ కాలమమరె
దశరథశ్వురుడేగెను శ ధరనువిడిచి
తండ్రిలేనట్టిపిల్లల శ దనుపమాకు
దండ్రుయును మరితాతయు శ దరణిసీవె.

(అండలు నిష్క్రమింతురు.)

మొదటియంశముపూర్తి.

ద్వితీయాంకము—మొదటిరంగము.

లంకలో వీధి.

విద్యుజహస్వాదు, మహిషముఖుడు ప్రవేశము.

మహి—లోళ్లు దిగఁజారినవి. తల పండినది. కన్నులు కనుపించుట లేదు. దంతములుతప్ప పళ్లన్నియూడినవి. ముసలితనము నన్ను మిసపసున్ని ముద్దవలె మింగుచున్నను, కామపితాచి విషవకు న్నది. శూర్పణఖా ! ఎంతచేస్తేవే. మగఁడుచచ్చినముండకు నీకీ నిక్కులేల ? నీపేరుతలదిన నాగుండె పగిలిపోవుచున్నది. మనసు కుల్లిపోవుచున్నది. బుద్ధి భుగ్గియగుచున్నది. నడచినను, కూర్చున్నను, పండుకొనినను, నిలుచున్నను, మాటలాడుచున్న ను, నిదురఁబోవుచున్నను నీవే ప్రత్యక్షమగుచుంటివి. అదుగో యెవరిక్కడ (ఆలకించి) శూర్పణఖా ! వచ్చుచుంటివా (భయ పడును) ఇదుగో ! యెవరువారు, శూర్పణఖా ! రాకు-రాకు. (యేడ్చును) నన్ను బ్రతుకనిమ్ము. చుహంకాళీ ! నాజోలికి రా కుము. నీకు పదివేలదణ్ణములుపెట్టెదను. అయ్యో చస్తీగి, చస్తీ ని. (అని యేడ్చును.)

విద్యు—(ప్రవేశించి) మహిషముఖా ! ఆడుచానివలె నేల యేడ్చె దవు ?

మహి—నాయనా వచ్చితివా ? నీవు కనుపించకఁ దపించుచుంటిని. బాబు ! శూర్పణఖాచేతిలో నాకుఁ జావుశుప్పదు. చీవాట్లతోఁ దలవాచినది. పిడికిటిపోటతో వళువాచినది.

విద్యు—వళ్లువచినపనులేమైనఁ జేసితివా యేమి !

మహి—లేదురాబాబు ! అముండ నామీదనేక్కి తొక్కి పిండిచే
సినిదిరానాయనా !

విద్యు—ఊరికేసీవు కూర్చుండిన పనిక్కొని నీపైఁబడినదా ?

మహి—కాదు-కాదు. చెప్పెదవినుమరి. రామహాతకుఁడు వానర
సేనలతో సముద్రముదాటి నువేలాదిఁజాట్టి దండువిడిసి యు
న్నాడనివిని చూడఁబోతిని. ఏరావేళముతోనున్న వారిఁజూచి
న నాగుండె ఝల్లుమనెను. శ్రూపముతో లోనిఁబ్రవేశించిన
హానికరమని నేనొక కోరినైతిని.

విద్యు—అహ ! చెప్పనేల ! బుద్ధికితగిల్లాకారముకూడ వచ్చినది.
చెప్పలేండెనో ?

మహి—కోరిచెర్యలుచేయుచు నేనాచుర్యమునఁదిరిగితిరి? రాముని
సమీపమునఁ గోరియాపముతోఁ దిరుగుచున్న మన శూర్పణఖ
నుగాంచితి.

విద్యు—ముక్కుచెవులూసినను శూర్పణఖకాకిరాతునిపై మోహ
ము పోకుండెనాయేమి ?

మహి—ఈముక్కిడితోత్తు యాబాగ్గులలో రామచిలుక ప్రక్కఁ
జేరి వడఁగావులుపడియుండ నేను సమీపించి నాయనా చెవలత
చే. (శూ) అంటిని. అంతలో లేడియెగిరినట్లు చెంగునయెగిరి నా
కంఠము గట్టిగానొక్కి నోరుమూసినది. తండ్రి-బుద్ధిచెవలత-
చెంపలువేచుకున్నాను. అది చెయ్యి మీదవేయగానే నావళ్లు
గఱబొడిచినది. అడదానిచేతిలో నేనున్నదోగాని పడుననియిదే
ళ్లువానివలె పనులుచేయ మొకలుపెట్టితిని.

విద్యు—నీయాకారమునకు, నీయకావనదశకు, నాడదానిపై యాశ
యుండవలసినదే. గొంతుకపిసిగినను సంతోషమే. (వత్సమ
న్నాడు).

మహి—ఓరీ! నీగొంతుగోసి క్రిందపడ వేసినను కళ్లుమిటకరించుచునే యుండును. మనవాడవుకదాయని యిష్టాగోష్టి చెప్పుకొనుచుండ, నీనైజము మానవుకదా?

విద్యు—లేదు. లేదు. అంశ్యవశలో యావనదశ వివరీతమని యట్లంటిని తరువాతనేమొనది.

మహి—కావలసినంత యైనదిరాతండి. బుద్ధిచెపలతవల్ల నాతలపై కెత్తి నిక్కి పెడవులతో దానిచెక్కిలిపై యిట్లంటి. అంత నారాకాసిముండ నాబుగ్గ పటుక్కున కొరికినది. చెట్లనరెండవచెంపపై యాడ్చుకొనినది. గూబగుయ్యిమనగా నేలపై బడితిని. పున్నవి రెండవంతములు. రెండూపూడి క్రిందపడినవి. దానిగోళ్లు కాల. చాటలవలెనున్న నఖములతో నానల్లంత నెత్తురువరదలు చేసినదిగా. నాయనా! ఇక బ్రతుకనురాదేవుడా!

విద్యు—ఇదంతయు శృంగారచేష్ట. ప్రణయకలహము. తరువాత.

మహి—నాపెడ బాబ్బలాలకించి వానరులనుమానింతురని నన్ను జంకఁబెట్టికొని లంకలో ధుమికినది. ఆగంతునకే నాయెముకలు పిండిపిండియైనవి. మూర్ఛవచ్చి నేలపై బడితిని. ఆముండకూతురు నన్ని చ్చటఁబారవైచి యెక్కడికో పోయినది.

విద్యు—నీకు కాగిలినుఖముకూడ కలిగించినది. ఇది సరస సల్లాప విశేషము. వింతవిలాసము.

మహి—నీవిలాసముమండిపోను. నాదేహము నుగ్గునుగ్గయినది.

విద్యు—రసికత్వ మెక్కువకాగా నిట్లేయుండును. భయపడకుము. కాని యారామాధమునిపై శూర్పాఖకుఁ బ్రేమయేలనో.

మహి—ఈముసలిముక్కిడి కొక్కతెకేకాదురా! బాబు. ఎందరో రక్కసులు మూగువేషములతో రామునిచుట్టుమూగి వానిజూచి చూచి యానందించుచున్నారు.

విద్యు—ఆకిరాతుఁడు చక్కనివాడాయేమి చెపుమా?

మహి—వాఁడిచక్కదనము చట్టనట్లేయున్నది. వట్టికరి) మొరార్దు.

పొగబండిలోవేయు రాక్షసబొగ్గుతుండురానాయనా. కోతులకు
వలె పాదములవరకు వేలాడుచున్నవి చేతులు. నానడుము
చూడు మద్దిరోలువలె దిట్టముగా నెట్లున్నదో. ఎన్నాళ్లనుండి
యో తిండిలేక యక్కళించుకొనిపోయిన వాఁడి పొట్ల నడుము
చూస్తే యన్నమునకు ముఖంచినట్లున్నది. ఇట్టి హీనజంతు
వును మహారాజుసోదరి శూర్యుణఖ యెట్లు మోహించినదిరా?

విద్యు—నిన్న శూర్యుణఖ కంటినిండ చూడలేదు. లేకున్న నిన్ను
విడచునదికాదు. అది నీవశమగుటకు సాధనము చెప్పినదియిప్పు.

మహి—నాతండ్రి యెట్లు? చెప్పు. చెప్పు.

(నిష్క్రమి. చుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము—రెండవరంగము.

అ శో క వ త స ము.

(సీత, రాక్షసస్త్రీలు పోవేళము.)

సీత—

ఉ॥ ఎన్నడుదాటునో జలధి శ నెన్నడు లంకకువచ్చిచేరునో
యెన్నడుచంపునో యసుర శ నెన్నడు నాచరణాపిపుచ్చునో
యెన్నడుయెన్నడో యినకు శ లేందునిజేరి సుఖంబుటంచు నా
కున్నదియాసగంచెడు సు శ భోదయమున్నదోలేదో దైవమా?

ఉ॥ నాయుజుఁడేగెనా? సకుమ శ వాయుపథంబున డస్సిదిక్కెనా?
మాయలమూరి దాసవుని శ మాయలలోబడి మోసపోయెనా?
సాయముచేయకూడదని శ సాధువ ర్షియ్యఁడు పేక్షజేసెనా?
సేయునదేమిలేదు విధి శ చే తలకెల్లదలొగ్గుటొక్కటే.

శ్రీరామచంద్ర! నిర్భాగ్యురాలనగు నన్ను బరిణయమందినంగున
కదా మీకీకషములు.

గీ॥ ఏకపత్నీవృతుండ ! నే నే నేగినంత
జీవయాత్రలనొంటరిఁ నే జేయవలసె
యజ్ఞయాగాధికారము నే లంత మొందు
సూర్యకులమింక సున్నయే నే సుతులులేమి.

అయ్యో ! యెంతకష్టమెంతకష్టము.

సీ॥ లేదుకదా భార్య నే లేపాయమునమీకు
కామసుఖంబులు నే గలుగుటెట్లు
లేదుకదాసుతులే నే లేనవ్వలనుజూప
ముద్దుమురిపెములు నే మూలఁబడవె
పోవుఁగదా కర్మ నే పుణ్యాధికారంబు
లూర్ధ్వలోకములెట్లు నే నొడవఁగలవు.
కూలఁగదా సూర్య నే కుల భానులేజంబు
గతులుమీ కెవ్వఁగి నే గలుగునింక

గీ॥ నాదుకారణమునఁజేసి నే నాధ మీకు
నెన్నిదుఃఖములున్నవో నే నేమిసేతు ?
నేమిదోచునామది నే నేమిచెరువు ?
యెట్లుదాటుదు శోకాబ్ధి నే నేదిగతియొ.

భూమాత్మీ—ఓసీ ! సీత ! ఎంతవెరిచానవు. కంటికిఁధారవలె
సదా విలపించెదవు, వ్రోయోజనమేమి ?

గీ॥ దశసహశ్రాకోటి దనుజ నే దండనాధ
పాలితములంక శక్త్యమా నే పరుసఁజూరఁ
భావదోలుము రాముపై నే బాలిమాని
రాక్షసేశ్వరుఁజేరుము నే రమణిమము.

దీప్తి నాన—ఓసీ ! నీమేలు నీవెరుగకున్నావు. ఆక్షుద్రమానవునిపై
యాసలువిడుపుము.

చ॥ వననిధిమధ్యనున్న సుర నే వధ్యునివాసములంకయేడ ? యా
మనుజుఁడవచ్చుచేడ ? చర నే మాపుటయేడ ! కురంగలోచనా!

జనకజ ! రాఘవాధముడు శ చాలునె రావణనొద్దనిల్వగాఁ
గనవుకదా ! సఖ ! తెరువు శ కంజదళేక్షణ యేమిచెప్పుదున్.

లంబోదరి—సీతా ! మతిలేక యంగలార్చెదవు. సురాసురాజేయుం
డు, తిరిలోకేత్వరుండు, సకలదానవ రాజ్యాభిషిక్తుండు, లంకాధి
పుడు, రాముడుగీముడు గోటికిసాటియా. నీవెరిమానుము.
ఆతుచ్ఛమానవుని మాటఁ జూరఁజెక్కి మహారాజశయ్యపై
సుఖంపుము.

సీత—రామ, రామ (చెవులుమూసుకొని)

గీ॥ పదరుబోతులు నోటికి శ వచ్చిన్లు
దనుజకాంతలు రాజాజ్ఞ శ ననువఁగోరి
వదరుచున్నారు క్షమియింపు శ వారిజాతు
రామరఘురామ శ్రీరామ శ రామరామ.

(రావణుడు, విద్యుజహ్వయం పర్యవేశించుచున్నారు.)

రావ—

ఉ॥ మాసినచీరగట్టికెడు శ మాసినభూతలయంచుఁజేరి యీ
మానవమాలు సంతనము శ మాని మనోవ్యధజక్కి కుందినన్
భాసిలుచున్నదార ! నిజ శ భావముదాగునె మూతవేసినన్
మూసినదాచిపెట్టినను శ మూలకుఁదోసిరె జాలుచేసినన్.

దీప్తి—సీతా మేమెంతఁజెప్పిన నీకు చీమకుట్టినంత చురుకైన గలు
గలేదు. ఔరా ! నీవంకము.

గీ॥ బ్రతుకుపైయాశ కలచేని శ పట్టువిడిచి
దనుజవల్లభుడఁజేరి శ ధన్యవగుము.
యతివయరచేతనాడించు శ నతఁడునిన్ను
రసికగణ్యుడు రాక్షస శ రాజరాజు.

రావ—దీప్తి నాన పూర్తిగఁ జెప్పినదికాదు,

చ॥ ఉరమువఁజేర్చి దింపక స శ రోజదళేక్షణధిక్కరింపనా
శిరమునజేర్చి యాశివుని శ సిగ్గుపడంగనుజేసివుచ్చనా ?

వరుససురానులేంద్రవర శ వాహిని నూడిగమందునుంచనా ?
సరసిజనేత్ర ! నీపదమునన్నిధి శ శేషుక సేవసేయనా.

విద్యు—నేనొక మానవకాంతగాఁబుట్టిన మహారాజులందరు నాచర
ణదాసులై యుందురుకదా ?

రావ—

సీ॥ అశ్రుపూరితమయ్య శ సందంబుచెడనట్టి
యీకంటిసోయగ శ మెంతకలదొ
నేడినిట్లూర్పుల శ వేడికిమిగిల
యొనాగమోచి తీ శ కెంతకలదొ
చింతచేసాక్కియు శ జగిచెడకుండిన
యీరామశనుదీప్తి శ మెంతకలదొ
ఘోళిదూసరమయ్య శ తొలగకఁగలేదేరు
నేనాంకముఖకాంతి శ మెంతకలదొ
గీ॥ ఏడ్పులోనై నపరభృత శ మేలననగ
మించువిపంచివంచమా శ ఘేళింపు
నీనడించెడుగాత్రమిం శ కెంతకలదొ
భామకొగిలజేర్చక శ బ్రతుకఁగలనె.

విద్యు—పురుషజన్మ నిర్ధిక్తము-నిర్ధిక్తము. విధినన్నేల స్త్రీగాఁ బు
ట్టింపడయ్యె? రాజాధిరాజులు నాపాదసేవకులై యుందురుకదా.

లఁబో—టసి. మెధిలి !

గీ॥ ఏనువట్టినకుండేటి శ కెంచమూడె
కాళ్లనివిడువవుకద నీ శ కఠినమేము !
రాలనిగ్నించె నీగుండె శ రమణినిజము.
కాంతిలకున్దిట్టి కఠినము శ కలదెభువిని.

రావ—చెలికాఁడా. అటుచూడుము—

సీ॥ చక్కవర్తులసేని శ సరకుఁజేయనితీవి
యమరియున్నదిసీత శ యాననమున

రాజాధిరాజుల శ్రీ రమ్మపొమ్మనఁజాలు
 గాంధీర్యమీనెడు శ్రీ కనులతీరు
 పమనాల్గులోకముల శ్రీ బాలింపఁజాలిన
 పటిమదోచెడుఫాల శ్రీ ఫలకమందు
 నెల్లరాజ్యంబుల శ్రీ నేలికసానినా
 కులుకుచున్నదియహార శ్రీ కుగులసారు

గీ॥ దనుజకాంతలమాటలు శ్రీ దరికిఁదొగ్గిసి
 తనదుభావంబులోపలఁ శ్రీ దలచునేదో
 లెక్కజేయునె జానకి శ్రీ రక్కసులను
 తృణముకద రావణుడుదీని శ్రీ దృష్టియందు.

విద్యు—చుహరాజుగానే గడ్డిముక్కలైనయడల— మాబోట్లగతి
 యేమి— పాతపేలికలముక్కలో, వులిస్తాకులచెక్కలో.

లంబో—జనకజా !

గీ॥ చాననిన్గోరె రావణ శ్రీ చక్రవర్తి
 వసుధశృంగార ఘనచక్ర శ్రీ వర్తివీపు
 మీకు దాంపత్యమబ్బిన శ్రీ విధిలతనయ
 కనకమునకు సువాసన శ్రీ కలిగినట్లు.

సీత—చీ నోరుమూసుకొనుము. కొనల్యానందన! రఘురామ! ఇట్లు
 పేక్షజేయుటకు నాతప్పేమి?

సీ॥ కలనైన నీపాద శ్రీ కమలసేవయెకాని
 పరభావమెన్నడు శ్రీ పట్టుపడదు
 సర్వేశనీనామ శ్రీ సన్నతియేకాని
 యితరమన్నను మది శ్రీ కెపుడుజొరదు
 దశరథాత్మజనిన్ను శ్రీ ధ్యానించుటేకాని
 తలపులుపరులపైఁ శ్రీ దగులవెపుడు
 యాటపాటలమిమ్ము శ్రీ నర్పించుటేకాని
 యన్యమెన్నడు లోన శ్రీ నాదరింప

గీ॥ ఇప్పుడు నేజేయుతిప్పేదో శ యెరుగరాదు
నాకు కాకాసురునినీళ్ళ శ నడతకలరి
చూపినట్టిపొరువ మెటఁ శ జొచ్చెనయ్య
కాలగతికాని వేరేమి శ కలదుమహిమ.

రావ.—అహా ! ఆరాసుహతకుఁడు కడుధన్యుఁడు. ఈతలోదరి ! ఈ
జాళువాబొమ్మ ! ఈశృంగారమూర్తి ! రాముని దైవముగా భా
వించుచున్నదే.

విద్యు—దేవరగుణంబు లపారంబులు. ఎరుగమి రామాధమునిస్సె
వలపు విమనఁకాలకున్నది.

రావ.—రాక్షసాంగనలు నావిషయ మిశ్చేద్యపూనిరనియా నీయభి
ప్రాయము.

విద్యు—వారెన్నఁడు రాజాజ్ఞ నుల్లంఘింపరు. అనాగరికలగు రాక్ష
సవనితలు మహారాజుగారి సుగుణగణనయందనమర్దులు.

రావ.—సర్వజ్ఞుండగు విద్యుఁడెప్పుడు చక్కవ ర్తికి సాహాయ మొన
ర్పఁదా ?

విద్యు—మహారాజసేవకులకు దూతసుఖము తరుచునలవడియైయుం
డుచుకాని, కాంతలు తమప్రియులగుణంబులు ప్రియులనోట
నేవినఁగోరెదరు.

రావ.—రావణుఁడు తన్నుఁడొడెట్లుకొనువాఁడు కాఁడె.

విద్యు—పరులకు నీత మీకు యధ్ధాంగికానున్నదికదా. పరవనిత
యెట్లగును. భార్యలోమనవి! తనలోతాననుకొనుటయే. అట్లు
స్తుతికానేరదు.

రావ.—అట్లైన నేనే యెరిగించెద.

ద్వీ—నీతా ! నీవు సౌందర్యరాసివని గర్వపడుచుంటివికాబోలు.
మహారాజునకు దివ్యవర్ణరసలనేకుల్ కలరు. నీవు వారినిబోలె
గలవా ?

(రావణుఁడు సమీపించి)

రావ—దీర్ఘనాస తప్పాదినది.

గీ॥ ఇందరేటికి నిన్ గూడిత యందువదన
యేకపత్ని ప్రతుండనా శ నెన్నఁబడుదు
చుక్కలేటికివదివేలు శ మందరాంగి
చాలఁడా శరత్పూర్ణిమ శ చంద్రుఁడొకఁడు.

సీతా ! పలుకవేమి ?

సీత—గీ॥ అన్యసతిముఖమెట్టిదో శ యసురనాథ
యెన్నఁడై ననుజూడక శ యేకపత్ని
దీక్షనున్నటి రఘురామ శ ధీరవగుని
నాటియానీకుఁ బలుకాకి శ జూరవోర.

నక్కకు దేవనాథునకు, దోమకు యేనుగకు, సాతాశమునకు స్వర్గ
మనకు పోలిక సరిపడునేమోకాని, నిన్నయినకులేశ్వరునకుఁ
బోల్చుట నెంతమాత్రము సరికాదు.

రావ—మేలు ! సీతా ! మేలు.

ఉ॥ కుంటియొగుడ్డియో మరియుఁ శ గూటికిగుడ్డకులేని పేదయో
యింటికివచ్చెఁజాలునని శ యేకపత్నితదీక్షబూని వాన్
గంటులఁగంటఁజూడమి య శ ఘట్టితనంబు విశాలలోచనా
యొ టరికతైతో ననుభ శ వోద్ధతి పూర్వత నొంగనేర్చునే.

రసికులు భ్రమరములవంటివాకు. పరిపూర్ణానుభవసిద్ధి వారిల
త్యోర్థము, దానికై స్త్రీజనంబులఁ బరిశోధించి సౌందర్యమాధు
ర్య మొదెం దెల్లుండునో యట్లనుభవింతురు.

సీత—ఇది కాముకులశాస్త్రము. నీవు కాముకుఁడవు ! ఏకపత్ని ప్ర
తిము నీకు కఠిందూరము. కులశీలసౌందర్య ముండనుమాపయగు
నొకసతియందు పూర్ణానుభవముకలుగదా ? ధర్మరసస్థాపనాచా
గ్యుఁడగు రఘురామునకు నీకు సాటియా? పోపొమ్మ.

రావ—కాదు, కాదు.

సీ॥ ఎదురుగావచ్చిన శయ్యలనాగపై క్రూర
 శరమేసి నిర్దయఁ శ జంపఁగలమె ?
 సిరి రాజ్యసంపద శ చిన్నమ్మకర్పించి
 చారిద్యోమందు చిం శ చాడఁగలమె ?
 కామించితనుజేరఁ శ గాంతపై దయమాని
 కోపించినాసికఁ శ గోయఁగలమె ?
 ఆకటఫలమని శ యతివపై వ్రాలిన
 పక్షిపై నస్త్రములు శ బరువఁగలమె ?
 గీ॥ పాతపడి చీకి యెండకుం శ పండినట్టి
 వింటినొకచేత వీకతో శ విరువఁగలమె
 పరుఁడు తనకాంతనెత్తుకఁ శ బారుచుండ
 నోర్చిచూచుచు నొకమూల శ నుండఁగలమె.

సీత—వీరాధిపతుఁడు, సకల క్షత్రియాగ్రగణ్యుడగు రఘునాయ
 కునితో నీకు పోల్కెకూడనా ?

రావ—ఇతనిఁ ద్రిలోకభయంకరుడగు రావణచక్రవర్తి గానెదుగు
 ము. నీపతియో !

సీ॥ ఖరుఁడొకమాహొనఁ శ గడిమిఘాతకునోడి
 వెనుకంజవేసిన శ వీర్యయుతుఁడు
 తలలేనిమొండెమున్ శ దాఁజంపఁగాలేకఁ
 దమ్మునివేడిన శ ధైర్యశాలి
 యెదురుపోరగలేక శ నేచాటునోనుండి
 వాలినేసినమహా శ వంచకుండు
 భటవాచరిధసింఘ శ పట్టునైస్యములులేక
 కోతులఁగూర్చిన శ కూశయితఁడు

గీ॥ స్వయముగా నన్నెదుర్కొన శ శక్తిలేక
 భీరునుగ్రీవువేడిన, శ బేలయితఁడు
 రాజరాజాజ చానవ శ రాజరాజ
 పటుభయంకరుడేడ యా శ పంపయేడ.

సీత—ఓరీ ! నీచదానవ. తీలోకేశ్వరుని, సకలభవనాతీతుని నిండించి పాపమొడిగట్టకొనుచుంటివా ?

రావ—అహా ! ఆయ్యయ్యమహిమకు నీయువతి పొగడుటకు సరిపోయినది. నుండరీ ! నీవాశని భార్యవగుటచే నాహీనుని దైనమని నెంచితివేమో ? ఆయసమర్థుడు - ఆయవివేకి - ఆయజ్ఞాని సర్వేశ్వరుడగునా ?

చ॥ జనకునిమాటనమ్మితన శ్రీ జన్మశలంపక రాజ్యమిచ్చి, యాఘననననీమజొచ్చి కడ శ్రీ గండ్లకుఁ జాలయి కాంక్షబాసి బశ్మనసునకందికుంది తన శ్రీ మానముగోల్పడి యూరకుండునా జనకజ ! నీదుభర్త ! మను శ్రీ జాధముఁ డీశ్వరుడైనఁజెప్పుచూ.

సీత—ఓరీ ! తుదగిరాక్షస ! వాలినేసిని బాణము వచ్చుపోయె ననుకొంటివా ? ఖరదూషనాదిదానపుల ఖండించిన శరమునీ పదితొల నేలఁబడ వేయ రఘువీరునిసత్తునత్తు నీవే యెరిగెనవు.

రావ—ఓసీ ! వ్యర్థప్రలాపి ! నీచమానవున కొకనికి నాశిరములఁ బడ వేయ సాధ్యమనుకొంటివా ? ఇదుగో యానీచాధముని శిరముఖండించి తెచ్చితిమి. కన్నుల గగువునీరఁజూడుము (రాముని శిరము పడవేసి పారిపోవుచున్నారు.)

సీత—హానాథ ! (మూర్ఛపోయి లేచి) తీలోకాధినాథుండవై మజగంబుల నేలెడవనుకొంటినిగాని యొకనీచదానవునిచే మడసెనని కలనైనఁ దలచితినా ? రఘునందనా ! వాయునందనుండేగినపిడప నీరాక కెదురుచూచుచుఁగాలము గడుపుచుంటి. నాయాశలు నిరాశలుజేసి నన్నొంటరిగా నీరాక్షసభూమియందు విడిచిపోవ నీకు న్యాయమా ? తీలోకైక దనుర్ధరుండవు. నీచరాక్షసున కెట్లుచిక్కితివి. కాలగతి నెవరుతప్పింపఁగలరు ! శ్రీరామచంద్రా ! నీవులేకున్న నాకీజగమేల ? యీతమవేల ? ఈ ప్రాణమేల ? నీవియోగదుఃఖమెట్లుభరింతు ? ప్రాణప్రీయా ! నానిమిత్తమున నీకెంతటిపాటు సంభవించె. దైవమా ! నీకేమియవకార మొనరిందితిని. నన్నిట్లు శీక్షింప నేడేసినతప్పేయి ?

సామిలీ! నిన్ను దూషించిన ఫలంబుకథించుచుంటి. కానల్యాదేవి యింక జీవించునా? అయ్యో! సూర్యవంశము నశించుగాఁజోలు. ఈనిర్భాగ్యురాలు, యీవివేకరహిత, యీసీత యినకులంబునకు ముసలమై జనించినదే! ఓసీ! జానకీ! నీవ్యర్థపు జన్మనింకేల దీర మొనరించెదవు? నీనాథునివెంటఁ బోక నిందుండేమిచేసెదవు నాథా! పోవలదు! పోవలదు. ఒకక్షణమాత్రమూగుము. నీకుపచారముచేయ నీదాసి నీత నీవెంటనంటివచ్చుచున్నది. (అని కంఠమున కురివేసుకొనును.)

(సరమ పరుగునవచ్చి)

సరమ—గీ॥ ఆగుమాగుము నీకేల శ యతివ చానఁ
జచ్చువారలు రాక్షసుల్ శ చాన నీదు
భ రాముడువచ్చి భూ శ ఇరముదీర్చ
దండువిడసె సువేలాది శ దరినిజూడు.

రఘురాముడు సకలప్రవగవీరసేనాతండముతో సముద్రము దాటి వచ్చియున్నాఁడు. విద్యుజ్జ్వాలిర్మోమగు మాయాశిరముగాంచి విలపించనేల? రావణాధముని యసత్యప్రలాపములనమ్మితివా? నీకు శుభంబగుగాక. అయంగళము శాంతించుగాక.

సీత—ఇది మరియొక దానవమాయ నమ్మరాదు.

సరమ—జనకజా! అట్లు పరికించిచూడుము. యుద్ధసన్నాహము లెల్లజరుగుచున్నవో? మత్తమత్తేభంబుల బుహితంబులు యుత్తమాశ్వముల హేషారవంబులు రథధ్వానంబులు వినవచ్చుచున్నవా? దంధణాయను రణభేరీభాంకారము కర్నగోచరమగు చుండలేదా? (లోపల కలకలధ్వని) ఆకలకల మాలింపుము.

అంగ—(నైషధమున) ఓహో లంకనివాస దానవయాధములార! శ్రీరామునిదూత, వాలినందనుఁడు. యంగదకుమారుఁడు, రావణాధమునిజూడలంక ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

(అంగదుఁడు జండాపట్టుకొని కపిలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

అంగ—అతఁడె సర్వసేనాధిపతి ధూమ్రాక్షుఁడు కావచ్చును.

కపి—తేజోభయద్యోగస్తుని శిరస్తావలె బిర్రబీసుకొని శివాకారము గానున్న వీడెవఁడు ?

అంగ—రావణాధముని ముఖ్యమంత్రి పుహస్త్రుఁడు కావగు.

కపి—ఎన్నినోళ్లు, ఎన్నిచేతులు, నల్లగా కాటుకకుండవలె మధ్య నున్నది దయ్యమా భూతమా ?

అంగ—అతఁడె దశకంఠుఁడు. సీతాదేవ్యావహరి.

కపి—అన్నినోళ్లందుకు, త్రాగుట కొకనోరుచాలదా ? భోగస్త్రివి కొగలించుటకు రెండుచేతులు చాలవా. రామచంద్రా ! ౧౫౦ లో పానిముండల కొగలించుట కిన్నిచేతులుండవలె కాబోలు.

అంగ—స్కింధకు యువరాజు, వాలివంశముఁడు, శ్రీరఘురాముని దూత. అంగవకుమారుని సంక్షేపము విందురా !

రావ—రామహతకుని సంక్షేపము నవిస్తరముగ విన్నవింపుము.

అంగ—శ్రీరాముని వాక్యములు వినుము.

క॥ జనశ్రునికూతురు దశరథ

జనపాలునికోడలు సతి శ్రీ జానకీగొనిరాఁ

జనునే దొంగిలిరావణ

యనలంబొడిగట్టజలక శ్రీ నాయెనెకితవా !

ఓరీ ! నీవరావణ.

గీ॥ బ్రతుకుపై నాశ రావణ శ్రీ ప్రియలియున్న

వచ్చి శరణనిజలజాక్షి శ్రీ నిచ్చి మనుము

లేనఁడుమిత్రాదుల శ్రీ లీలజాపి

లంక సాధించి కూల్చెన శ్రీ లావుజాపి.

కపి—మీయందరినోట గడ్డె. విభీషణునకే రాజ్యము.

అంగ—నీవు దానవచక్రవర్తి, తిలో కేవలగుండపు, సకలవిద్యా పారంగతుండపు, నీకు తెలియనిధగ్ధము కలదా ? అయినను

నాకుఁ బిశునమానుండవుకాన నీమేలుగోరి నేనోకహితము
జెప్పదను వినుము.

చ॥ ఎరుగుదువీవు వాలిబల శ మేశరంబునఁగూల్చె నాతనిన్
ఖరునిముహూర్తమాత్రమున శ ఖండనజేసెను దూషణాదులన్
నరకెను రామభూవిభుఁడు శ నమ్మితివో నరుడంచురావణా !
సురవిభుతుల్యుడైన రణ శ శూరుని రాఘవు కోసలేశ్వరున్.
వరమహాత్మ్యమున దేవయోనులచే జావననిగర్వించుచుంటివేమొ.
కపి—అదే! అదే! పాపము విప్పిచెప్పుము.

అంగ—

సీ॥ దశరథేశ్వరుపట్టి శ దాసవాంతకజెట్టి
దేవుఁడోమనుజుఁడో శ తెలుసుకొమ్ము
కిష్కింధకు విభుఁడు శ కీర్తితదేహుండు
దేవుఁడోప్లవసుఁడో శ తెలుసుకొమ్ము
లంకకాల్చినమేటి శ లాంగూలఘనధాటి
దేవుఁడోకోటియో శ తెలుసుకొమ్ము
భండనవీరుండు శ భల్లూకనాథుండు
దేవుఁడోయెలుగుయో శ తెలుసుకొమ్ము

గీ॥ గవయగంధమాదననీల శ ఘుచులు పనస
నలసుషేణగవాతులు శ నాగబలులు
వసచరులుకార యెరుగవే శ వారిచాటి
దేవయోనులఁబుట్టిరే శ తెలుసుకొమ్ము.

కపి—గుండెల్లో రాయిపడినది. లంకకోతులకుఁ గొండముచ్చలకు,
నలుగొడ్లకు స్వాధీనమగును.

అంగ—రాక్షసేశ్వరా!

గీ॥ జనకజాత్యజనీపాలి శ జముఁడునుమ్ము
మృత్యుదేవతదెచ్చితి శ మూహమంది
నిన్ను నీవారిజంపక శ నీరజాక్షి
యూరకేపోవునానీడు శ యూరువిడిచి.

కపి—ఇక సురాభాండములకు సెలవు. సానిముండలకు నాట్టేడువు.

అంగ—రాక్షసచక్రవర్తి! ఇంకొకవిశేషము చెప్పెదవినుము. వారి నీకు పూర్వపరిచితుడవా? ఏకశతముచే నతడు మడసెనను మాట వినియుండవా? జనకునింట శివవిల్లు నీవెత్తఁగలిగితివా? దానిఁ దుత్తురియలుజేసిన బలముచాలదా? నీకీవేర్యేల? బ్రతుకఁగలదితివా రామ దేవేనిఁగొని నావెంటరమ్ము. నీకథయం బిప్పించెద. ఈనకలదమజసామ్రాజ్యము చెడఁగొట్టకుము. ఈవైభవోన్నతి పాడుచేయకుము. నామాటలు వినవేరీ చెప్పుట నిజము, నిజము.

కపి—తప్పక, ముచ్చాటికఁ దప్పక.

ఇంద్ర—హా! పాపము శమించుగాత. అమంగళము తొలగుఁగాక.

అంగ—

ఉ॥ నాకమునేలునట్టి సుర శ నాయకుడైన పురారియైన యా
భీకరమూర్తి యాదిసుర శ శేఖరుడైన నిశాచకేశ్వరా!
ఏకసమర్థుడౌనె రఘు శ వీరుడు చుపెడివానిబ్రోవఁగా
భీకరరామబాణములు శ పీచమడంపకనిల్వొచ్చునే.

గావ—బౌరా నీమనము. గానవచమూ పతులారా. ఈవానరమును బంధించి వధింపుడు.

(నలుగురు పట్టుకొనుచున్నారు.)

కపి—అయ్యో. అయ్యో! నేనేమిసేతు. నాకు దారేది?

అంగ—బ్రాహ్మణోత్తమా భయపడకుదు. నాప్రజ్ఞచూడుము.

రావ—గీ॥ చెడుదువని బుద్ధిజెప్పఁగఁ శ జెనటినగుచుఁ
జంపనెంచితి నీచేతఁ శ జత్తునొక్క
రామదూతనుబంధించు శ రాజుగలఁడె
చూడు నాప్రజ్ఞకన్నారఁ శ జూచుమిపుడు.

కపి—అదెప్పు. ఇది మీసమా! మరొకటా!

అంగ—ఓరీ యుద్యోరాక్షస.

గీ॥ పట్టుకొన్నట్టి దనుజులఁ శ బారఁజిమ్మి
నీదు సాధాగ్రశిఖరంబు శ నేలఁగూల్చి
పోవుచున్నాడరామునిఁ శ బోరఁబిల్వఁ
బట్టనేర్చువె నన్నయో శ పంక్తికంఠ !

కపి—యుద్ధమునకు సంసిద్ధులుకందు. చూడుడిక మాదెబ్బ.

(నిష్క్రమించిరి.)

రావ—అప్పు డొకవానరుఁడు లఱకఁజూచి, యశోకవనము విరిచి,
పురముకాల్చి నిరాటంకముగఁ జనియె. ఇప్పుడొకఁడువచ్చి భీతి
లేక నన్నుఁ ధక్కరించి నోటికివచ్చినట్లు ప్రేలి, ప్రానాదశిఖరముఁ
బడఁ దన్ని పోవుచున్నాఁడు. మనబలములేల ? ధనములేల ?
శక్తులేల ? కాల్పనా !

ఇంద్ర—తండ్రి ! ఈమె ఘనాధునివ్యర్థునిగాఁ దలచితివా ? సురా
సుకులేకమై ఢీకొన్న వెనుకంజవేయువాఁడా ? పురందరుని నిమే
షమాతృమున జయించి నీకొప్పగించలేదా ? నేనుండ నీకీదంత
యేల ?

చ॥ నరునకు నింతభీతిలేకు శ నా దనుజాధిప రాముఁడెంతవా
నరులన నెంతవారలవి శ సాశముజేసెన నంతలోపలన్
బరపెటనాగపాశములఁ శ బట్టెదఁ గట్టెనీదుముండటన్
సరగునఁ దెచ్చిపెట్టెన వి శ చారముమానుము పోయివచ్చెనన్.

ప్రహ—దేవా ! యువరాజుగారి మనవియంగీకరింపుడు. రామా
ధముని నిమేషమాతృమున వధించిరాగలఁడు.

రావ—ఘతా ! నీకునాధ్యముకానిది కలదా ! ఆనరాధముని
సోదరసహితముగ వధించిరమ్ము. కులదోహి విభీషణునిమాట
మరచెదవుచుమా ? పోయిరమ్ము. మంత్రీవర యోచనామంది
రమునకుఁ బోదమురమ్ము. (అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగముపూర్తి.

ద్వితీయాంకము—నాలగవరంగము.

(సువేలాపర్యతము.)

(రామలక్ష్మణ సుగ్రీవహనుమదంగన విభీషణులు ప్రవేశము.)

రాము—యవరాజా! మూర్ఖుడు రావణుడు, నీహితము వినలేదుగా?

అంగ—పినకపోవుటేగాక, నన్ను బంధించి చంపనెంచె.

కపి—పట్టుకొన్న రాకాసిమూకల నేలబడఁజిమ్మి రావణప్రాసాద శిఖరము వడఁదన్ని వచ్చినాడు.

రాము—మేలు, అంగదా! మేలు! వాలినందనున కష్టమేమి? యుద్ధముతప్పదు.

విభీ—తప్పదు. తప్పదు. నీతివాక్యములు రావణునకుఁ బ్రత్యములు, కావు.

హను—ఈవిషయమున నేనిదివరకే యన్ని వాయింపుల వాయించి యున్నాను.

(లోపల కలకలశ్శబ్దం.)

రాము—ఈదారుణశబ్దమేమి?

విభీ—రావణుని జేష్ఠపుత్రుడు. ఇంద్రుని నిమిషమాతృమున జయించిన త్రిలోకవీరుడు. మాయావి, సదామేఘసుండలాంతర్వర్తి. జాగరూకతతో నుండవలయును.

(ఇంద్రుని తు విమ్రోహింపఁడు ప్రవేశము.)

ఇంద్ర—

శా! ఓరీ రాఘవ మానుషాధముఖలా! యో నీచ! యోమర్షలా! కాయర్ మాన్యైరరాక్షసాంతకుడనన్ శ గర్వంబుపో. గొట్టకన్ పోరన్ జాలవు మేఘనాథువినవో శ పోనిచ్చునే ప్రాణితో బారుల్ గటవజూకు నాదుశరముల్ శ బాహుబలంబి తరిన్.

అర్జు—టరీ రావణీ !

కా॥ నీవున నీజనకుండు నీదుబలముల్ శ నీసేన నీబంధులున్
నీవారందరు గుంపుగూడి గదియన్ శ నేనొక్కడేచాలనే
నీవా? రాముని దాకువాడవధనూ శ నీవెంతపోపొమ్ము ఛీ
చావనవచ్చితివంతెగాని దనుజా శ సాధ్యంబెమమ్మొర్వగన్.

కపి—శ్రీరామచంద్ర! ఉన్నతపదవిక్కీంపఁబడిన తొత్తుబిడ్డవలె
బేలుచున్న వీని నువెక్కించనేల ?

శ్రీరా—నీమూయలంజిక్కుటకు నీందుగ్గఁడనుకొంటినా? తీవ్రబాణ
పరంపరలపాలుకాశపోయి నీజనకునిబంపుము.

విద్యు.—మాయకృమ్మకతపుడు. చూచెదవేమి ?

ఇంద్ర—రక్తవర్షంబున మిమ్ముముంచి లేవనెత్తెద. (తుపాకీకాల్పు
చున్నాఁడు. మేఘము కృమ్మకొని రక్తము వర్షించును.)

కపి—అయ్యో. అయ్యో. బాబో. (యేడ్చి గంతులువేయును.)

విభీ—నీమాయ నుపసంహరించెడఁ జూడుము. రక్కసునిమాయ
నణచుటకు రాక్షసమాయకావలెను. (తుపాకీకాల్పుగా వర్షము
మానును.)

ఇంద్ర—గీ॥ లంకబుట్టితి తండ్రివి శ లాతివాని
పగిది మర్మముల్ దెల్పుట శ పాడియగునె
పుత్రీవాత్సల్యమనుమాట శ పోవనణచి
పరునిగెల్పింపఁజూచెదు శ పాపమేమి ?

విభీ—దుష్టులు తమంతటతామే మిడసెదరు. ధర్మమువర్ధిల్లును.
ఒకరు గెల్పింపనేల ?

ఇంద్ర—నీవు నీమిత్రులుకూడ సంతమొందెదరు. ఇదిగో నాగ్రస్త్రు
ము (తుపాకీకాల్పుగా నాగపాశములు జుట్టుకొని యందఱుపడి
పోవుచున్నారు.)

విద్యు—మేలు! మేలు! మేఘనాథునకు జయము, జయము. చలికి
బ్రగిసిన మంచముకుక్కివలె బ్రగిబ్రగిసి యుండరుమడసిరి.

ఇంద్రి—వీరి మరణానుహాత్యవము లంకలో సాటించుము. తండ్రి
గారికి నేవిన్నవించెద.

విద్యు—వీవున, తలకు, జేతులకు, నడుమనకు జండాలుకట్టుకొని
లంకలో పీఠుల తప్పెట్లతో, తాళములతో నూరేగవలయు.
పోదము రమ్ము.

కపి—(లేచి భయముతో తొంగిచూచుచు) అమ్మో! వచ్చె!
వచ్చె! (తిరిగి పండుకొని యేడ్చుచున్నాడు.)

విభీ—బ్రాహ్మణోత్తమా!

కపి—నేకాదు! నేకాదు! నేనుజచ్చినాను. పీనుగజోలికిరాకుము!

విభీ—కపిలాచార్య!

కపి—నాపేరదికాదు. కపిలుఁడుచచ్చి నాలుగురోజులైనది.

విభీ—విప్రివర్య!

కపి—నేబ్రాహ్మణుఁడకాను. నేను ద్రాగిగుచున్నాను. నాకుముండ
పున్నది. చతుర్ముఖసారాయణం నేర్చుకుంటున్నాను. మీలో
వాడనే? నాజోలికి రాకుము.

విభీ—ఆర్య! నేవిభీషణుఁడను. భయపడకుము. ఇటుచూడుము.

కపి—(లేచి చూచి యేడుస్తు) బ్రతికియున్నావా నాయనా. రావ
లక్ష్మణులు యేమైరితండ్రి!

(సుగ్రీవవాసుమంత సుషేనులు పర్యవేళము.)

సుగ్రీ—విభీషణా!

కపి—అదుగో! (పండుకొని యేడుస్తు) నేకాదు బాబో! నేకాదు
నాయనో (పెద్దకేకలువేసి యేడ్చును.)

విభీ—భూసుర. భయమునలదు. వీరు సుగ్రీవాదులు.

కపి—వైద్యశిఖామణి. రామలక్ష్మణులచెయ్యి చూడుములే
బ్రతికియున్నారా?

(రామలక్ష్మణుల సమీపించి పరీక్షించి.)

సుషే—రాజా! ఇట్లుపరీక్షించి చూడుము. రామలక్ష్మణులముఖ
మునఁ బ్రేతకళ కాన్పించదు. జీవస్థానములు తప్పలేదు. జీవించియున్నారనుటకు పండియములేదు.

కపి—నాతోడ! నానాయనే! నా బాబే! నేను వెయ్యేళ్లునర్థిలను.
నాయిల్లంతా బంగారముకాను ముందుగ తేమి?

సుషే—దేవాసురయుద్ధంబున మృతినొందిన దేవతల బ్రతికించుట
కు దేవగురుండు దివ్యౌషధముల నాకుపదేశించె. ఈవాఱు
నందనుని బుత్తెంచిన నిమిషమాలేమునఁ దెచ్చును.

కపి—అందుకు సందేహమేల? తోఁసు నేలేనా!

హను—రామ, రామ, రామ సీతారామ—

(అకాశమునధ్వని. పృచండవాయువు. గరుత్మంతుఁ డాకాశము
నుండి దిగును పాములు పారిపోవ నందరులేచుచున్నారు.)

గరు—శ్రీరామచంద్ర! విజయీభవ! విజయోస్తు! నేపతీ. రాజాను.
గరుత్మంతుఁడనువాఁడ, నాయాగమనంబున మేఘనాధుని నర్పం
బులు పారిపోయినవి. విషభయంబు మీకుఁదొలగుఁగాక.

రాము—గీ॥ ఖగకులోత్తమ సీరాక శ కతనమేము
ధన్యులైతిమి ప్రాణములే శ దక్కెమాకు
సూర్యవంశమునిల్చెను శ సాబగుఁగాంచె
పితృసముండపు ప్రాణతులఁ శ బ్రేమఁగొనుము.

గరు—ఇందు ప్రస్తుతిఁగారణములేదు. నీయందు వాత్సల్యతచే నే
నిటువచ్చితి. తిలోకకంటకుండగు రావణుని దెగటార్చుము.
నేపోయినచ్చెడను.

(నిష్క్రమించును.)

రాము—చుహావీరులారా! మీరందఱొక్కొక్కమీది లంకపైఁ దాకుదు. మాయాపత్రివిలులగు రక్కసుల నుక్కుమావలయు.

కపి—దేవా! నేమారువేషముతో నుద్యోగమివ్వెట్టి లంకలోఁ బ్రవేశించి వారిరహస్యముల మాయలఁ గనిపెట్టివచ్చెడ.

రాము—విప్రీనర్యా! నీవుభయస్తుడవు. నాయొద్దనేయుండుము.

కపి—రాక్షసులు వానరులకన్న వికారస్వరూపులుకారు. ఎదునాలుగేళ్లు మీతో తిప్పలఁబడుటచే నాశన్నియలవాఁలు కలిగినవి. నీయొద్ద వ్యర్థునివలెఁ గూర్చుండనోప.

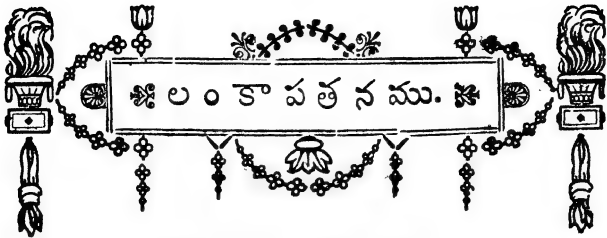
రాము—సరే పోయిరమ్ము. జాగరూకతతో మెలగవలయు.

కపి—అందుకు సం దేహమేమి? శ్రీరాముని వేషకచలికాని కిదివరకే యభయదానమియ్యఁబడినది.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయాంకము పూర్తి.

శ్రీతీర్థాంకము—మొదటిరంగము.

లంకలో వీధి.

కపి—ఉద్యోగపిశాచమా! దేశము నేగతికి దెచ్చితివి! బాహ్యుల
 తోత్తముల స్నానసంధ్యలకు నీళ్లు తోడితివి. తుత్తియుల
 తోత్తమునకు నీళ్లుపోసితివి. వైశ్యుల వాణిజ్యమునకు సున్న
 జుట్టితివి. శూద్రుల పనిపాటలకుఁ బాటకొట్టితివి. ఇప్పుడు
 మాలమాదికలె నావహించుచుంటివా? ఎన్నిముప్పతిప్పలకు
 నన్ను గురిచేసితివి. అయోధ్యానగరమునఁగల గడపలనెల్ల
 నెక్కిదిగులచేఁ గాళ్లుపడినవి. పెద్దలను మాటలేక, చిన్నలను
 మాటలేక, సుత్తములనక, నధములనక, నందఱిచుట్టుతిరిగితిరిగి
 వేసరితి. బాపనయ్యగారాయనువారు, నీచదువెందుకయ్యాయను
 వారు, పోపోయనువారు, రారమ్మనువారు క్రియనున్న! శ్రీరా
 మవిభునిఁజేరి, యేల్లినక, గోళ్లనక, పడవులనక, నగాధములనక
 దిండితిప్పలుమాని పడునాలుగేళ్లు వెంటఁబడి పిశాచమువలె
 వేధించితి. ఉద్యోగముమాట జేవునికెరుక, నాపని నీరైనది.
 ఈలంకలో నుద్యోగలక్షణమెట్లున్నదో చూచెదను. అదుగో
 మహామారిజాతరముందు పోతరాజు జండావలె నిక్కుచు నెవఁ
 డో వచ్చుచున్నాడు)

విద్యు—(ప్రవేశించి) వీడవఁడో రామహతకుని సేవకునివలె ను
 న్నాడు. నీవెవరు? ఇంతనిర్భయముగ లంకలోఁ దిరుగుచుంటివి.

కపి—నేనాక నిరాదరనిరంజన నిరుద్యోగిని. ఉద్యోగాపేక్షచే లంక
 జేరితిని.

విద్యు—నీకులమెయ్యది.

కపి—నేబ్రాహ్మణుడ !

విద్యు—సరి ! సరి ! శీఘ్రముగాఁ గాలికిబుద్ధిజెప్పము.

కపి—ఏమండీ ! అట్లనెదరు. నేను బ్రాహ్మణుడను.

విద్యు—అందుకే ! నడవండి. బాపనయ్యకు నుద్యోగమెందుకు ?
లంకలో బ్రాహ్మణున కుద్యోగముకూడనా.

కపి—సను న్తశాస్త్రములు చదివినానండీ ! నాకు తెలియనివిషయములులేవు. వాదించి చూపెను.

విద్యు—నీచదువు సంశయము మాకెందుకు. ఎగదుడువు దిగదుడుపు పెట్టుటకు నీమంత్రాలెందుకు.

కపి—మరేమికావలెనండీ ?

విద్యు—నీకుద్యోగాపేక్ష పూర్తిగానున్నదా ?

కపి—అయ్యో ! లేకేరండి. ఈతిప్పలన్నియెందుకు.

విద్యు—అట్లైన మీరు ముఖ్యముగ మూడుపనులు నేర్చుకొనవలెను.

కపి—అవి యేమిటో. నీకడుపుచల్లగా చెప్పుము.

విద్యు—మామంత్రిగారికి, సేనాధిపతికిఁ జతుర్ముఖపారాయణం రాత్రింబగళ్లుండవలెను. మీకేమైనా డొక్కశుద్ధియేదా ?

కపి—చతుర్ముఖపారాయణం యేమిటండీ ! బాబు వేదమా వేదాంగమా వేదాంతమా ?

విద్యు—వేదం కాదు. నీయెడం- జూడం- పేక.

కపి—నేర్చుకుంటా బాబు ! నీవే నాకు గురుడవు. తండ్రీ ! మీ యింటికి రోజు బండిఖర్చు, చమురుఖర్చు పెట్టుకొని వస్తాను.

విద్యు—మారాజుగారికి రెంట్రిపై బ్రేమ.

కపి—అవి యేమిటి. తండ్రీ ! తొందరగాఁ జెప్పుము.

విద్యు—పీత్యా- బుడ్డి- సురాపానం, యొకటి.

కపి—ఇంతవయస్సువచ్చినది ఇంతవరకు గోవ్యంగాఁ గాలయాపనం జేసినాను. ఇప్పుడాసురాపానం?

విద్యు—ఉద్యోగం దొరకడ మూరికేనా ? మామంత్రిగారుకూడ యిప్పుడిప్పుడే నేర్చుకొనుచున్నారు.

కపి—ఈజంఘ్యలేమిచేయాను ? బాబు !

విద్యు—ఆసమయానికి య-దలివలెనే రొండినిదోవుము.

కపి—సరే ! తండ్రి ! ఇంతటితో యుద్యోగం పట్టినా ?

విద్యు—ఆ ! పట్టేకేమి ? ఇంకొక చిన్నసంగతియున్నది.

కపి—అదేమిటి నాయనా ? చావుకబురు చల్లగాఁజెప్పుము.

విద్యు—రావణ చక్రవర్తియనే కాపురసలతో విహరించువాఁడు. చక్కని నడికాలపు వనితను సంపాదించితివా ? మంత్రిని యూడదీసి నీకుఁ దప్పక నాపదవి నిచ్చును.

కపి—అయ్యో! నాగటి! తాగడమా మొదటనేర్చుకొనుట. ఉద్యోగదయ్యమా! నీవుచేయించని కార్యమేని ? బాబు! అట్టి పడతి నాకెక్కడదొరుకును. అన్నిటికి నీవే నాకుదైవము.

విద్యు—నేను సాధనము చెఱఁజూపిను. మహారాజుకు సీతపై మోహ మెక్కువ. విన్నావా ?

కపి—తెలియకపోవడమేమి. ఈయాభ్యుటమంతయు నిదేకదా ?

విద్యు—మారాజు చెల్లెలు శూర్పణఖకు రామునిపైఁ బ్రేమ.

కపి—ఈకథ కంతకు మూలముదే.

విద్యు—రాముడవైతివా సీతనికే వరించునని రావణునకు బోధించి రాముని వేషముచేయించెనను. సీతవైతివా నిన్ను ప్రేమించునని శూర్పణఖతోఁజెప్పి సీతవేషమువేయించుము. అప్పుడు నీకు సుద్యోగము తప్పకదొరుకును.

కపి—భలే! భలే! గురువంటే నీవేగురుడవు. ఆముండయ్యింటికి నేనుపోయి మాయచేసి నేపమువేయించి తెచ్చెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

విద్యు—నాకిదియొక వినోదము. ఇప్పుడు మామహిషముఖుడువుంటే బాగుండును. వాడు చాలరోజులనుంచి కన్నపించుటలేదు.

(మహిషముఖుడు పోవేళిము.)

నీకు బ్రహ్మాంతాయువు. నీమాటే యనుకొనుచుంటిని. ఇన్నాళ్లెచ్చటనుంటివి.

మహి—అంతమోసము. ఎంతఘోరము. రండాకొడుకెంతఢైర్యము చేసినాడు.

విద్యు—ఏమిఁకొంపమునిగినది ?

మహి—ఏమిచెప్పను. నాకొండుకు నాతద్దినం పెట్టుచున్నాడని, పిండివంటలు మించిపోకుండ రమ్మని నాభావమరది శుంత కాయు త్రరము వాసినాడు.

విద్యు—నీతద్దినమే ?

మహి—ఆ! నాతద్దినమే. తీరావను.

విద్యు—బ్రాహ్మణార్థమునకై నా వెళ్లినావా ?

మహి—వెళ్లకేమి, వెళ్లకేమి? వెళ్లెనరికి నాభావమరది భోజనము చేసి వాకిటిలోనికి వచ్చినాడు. అయ్యో బాబో తద్దినం మించి పోయినదేమో. భోజనం తప్పిందిరాయని లోపలఃజోరబడి యక్కడ విస్తరివుంటే లాగి ముంచువేసుకొని కూర్చుంటిని.

విద్యు—నీభావ భోజనంచేసిన విస్తరేనా ?

మహి—అదేమి యేడుపో! యెండలోనుంచి వెళ్లితిని, భోజనము నకుఁ గాలముకూడామించినది. కళ్ళుతిరుగుచున్నవి. కన్నపించి నదికాదు. గారెలు, బూరెలు, బాప్పట్లుతేమ్మని కేకలువేసి నాను. అంతలో భావమరదిగాఁడువచ్చి భావకుఁ బిచ్చియెత్తిన దని జట్టుపట్టుకున్నాడు.

విద్యు—బొబ్బట్లుపడ్డవా ?

మహి—అట్లు మాటయటుండనీ ! నాతద్దినం నేరాకుండా పెట్టినారని నాకుకోపం తలకెక్కినది.

విద్యు—బొబ్బట్లమాట చెప్పు.

మహి—అకోపంమీద మాభావమిది కాళ్లుపట్టుకొని యీడ్చి సరికి గిండపడినాడు. అందరు మూగినారు. నాతద్దినం నేను వచ్చేవరకు నాపవద్దాయని నాపెళ్లాం జుట్టుపట్టుకొన్నాను. అంతలో నూభావలవచ్చి వీపుమీద న్లుతేలేటట్లు వేసినారు.

విద్యు—నీశాస్త్రం. నీవు బ్రతికియుండగా నీతద్దినమేమిటి.

మహి—పెద్దవాడు వ్రాసినాడని నమ్మినాను. కాని మాభావ వ్రాయలేడట. ఎవడో గుప్తుముండాకోడుకు వ్రాసినాడు.

విద్యు—లంకలో సమాచారమువిన్నావా ? సీతకొఱకు రాముడు లంకముట్టడించినాడు. యుద్ధం జరుగుచున్నది. నాయకు లనే కలు జచ్చిరి. కుంభకర్ణుడు గతించెను.

మహి—మనకుంభకర్ణమహారాజే. అయ్యో! అయ్యో. శూర్పణక ముండ లంకకుఁ జేటుదెచ్చిబెట్టినది.

విద్యు—ఇంద్రజిత్తు మాయసీతను రామునిముందు నరుకబోవు చున్నాడు.

మహి—శూర్పణఖ సంగతియేమైనదిరా ?

విద్యు—నీవు రాముడవై కూర్చొనుము. దానికి సీతవేషమువేయించి నీవద్దకు తీసుకవచ్చెదను.

మహి—నీకడుపుచల్లగా మంచియోచనచేసితివి. ఇప్పుడే రాముడ నయ్యెదను. మరచిపోయెదవేమో.

విద్యు—లేదు. లేదు. రమ్మ. సిద్ధపడుము.

(నిష్క్రమించిరి.)

మొదటిరంగము పూర్తి.

తృతీయాంకము—రెండవరంగము.

యుద్ధభూమి.

రాము—శమ్ముడా!

క॥ నిమ్మకు సీరెత్తినట్లుల

సామ్మసిలిన వేటమకము శ సాంపుననుండెన్

తమ్ముడ! యీపురిరక్కెన

దొమ్మరి యేమాయచేయఁ శ దొరకొనెజెవుమా.

(లోపల మూడూసీత యేడ్పుట.)

మాయా—శ్రీరామచంద్ర! దీనబంధో! శరణాగతవశ్యలా! రఘు
నందనా! దిక్కులేని సీతలోగరిని మేఘనాథుఁడు మెడతోయు
చున్నాఁడు. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

రాము—ఆ రథస్థని—నామనోహరిణి. స్త్రీఘాతకుండవగు నోతు
చ్చరాక్షస! నీశిరంబుఖండించి మేఘమండలముదాట విసరెన
ను. నిలు. నిలు.

(రామలక్ష్మణులు పరుగునఁ బోవుచున్నారు.)

(ఇంద్రజిత్తు మాయసీతను గొప్పబట్టి యీడ్చుకొనివచ్చి)

మాయ—రాఘవేంద్రా! శ్రీరామచంద్రా! కాపాడవేలు.

రాము—ఇదేవచ్చుచున్నాఁడ, భయపడకుము, భయపడకుము.

(ఇంద్రజిత్తు మాయసీత తలఁదెంచిపోవుట.)

మాయ—హా! హా! రామచంద్రా!—(నేలకును.)

రాము—హా! హా! (వచ్చి నీతిపైబడి మూర్ఛనొందును.) లక్ష్మణుఁడు కూలఁబడును. రాముఁడులేచి.

గీ॥ ఎంతగతిపట్టెనేనతి శ యేనునొద్ద

నిలిచి కన్నారగన్గొన శ నీదుశిరము

గోసె నొకసీచననుకదా శ కూరకర్మ

కలునోర్చెద ప్రిణముల్ శ యేలపోవు.

స్త్రీ! నీవు లేకున్న నాకీప్రపంచమేలేదు. ఈలోకమేపాడు !

సీ॥ తన్వి నీయానన శ దర్శనంబబ్బకఁ
బూర్నెందుగర్వంబు శ బోవుటెట్లు
మదతి నీకన్గవ శ చూడ్కులులేకున్న
నంబుజంబులడంబు శ నావుటెట్లు
మగువ నీమాటల శ మధురిమగోలకఁ
గోకిలగరిమంబు శ గూర్చుటెట్లు
కలికి నీఘనపీన శ కటిస్పర్శలేకున్న
మనసిజబాణముల్ శ మావుటెట్లు

గీ॥ నెలత నీనగుమూముక శ నిమువ మైనఁ
జాడకుంటినబ్రతుకుట శ సున్నసుమ్మ
రాజ్యమేలతలోదరి శ రాణువేల
జగడమేల యీరావణు శ జంపుటేల.

లక్ష్మ—అహ! సీతామహాదేవి. చూడఁజాల, చూడఁజాల.

రాము—అంజనిస్తుతుఁడు నిన్ గాంచినచ్చి నీవుబ్రతికియుంటివని
చెప్ప నీపై నావలుపెట్టకొని నిన్నుజూతునను కుతూహలము.
తో స్వస్థైర్యంబులఁజేర్చుకొని కొండంతయాశతో వచ్చియుం
టిని. ఇంతలోఁ బిట్టపిడుగువలె నింతచేటువుట్టసేల. రావణాదు
లఁగూర్చి మాసీత మెప్పులఁబొందుదుననియివ్వెల్లారుచుంటిని.
ఇంతలో నీదురంతమేలవచ్చె. న జీవితేశ్వరి, నామనోహరిణి,
నేజూచుచుండ నేలఁగూలె. నేబ్రతికిన బ్రయోజనమేమి. ఈ
రాకా నిశాంకవదన! ఈకొండరదన పైఁబడిప్రాణఁబులవిడచెద.

గీ॥ పరిణయఁబాదిగా నన్ను శ బాయవెల్గుడు
నేడు పోసేల నన్ బాసి శ నీరణాక్షి !
వచ్చుచున్నాడ వెన్ వెంట శ వలదు పోవ
నాగుమాగుము నాకోట శ కబవదన.

లక్ష్మణ! నీవదన మనల నిరాధారులఁజేసిపోయెఁగదా ! పాపపు

విధి నేమనవలయు. నాతోదరినిబాసి నేనీలోకంబున నొక
యరనిమువంబైన నుండనోరు. ఈజాభువాగాల్రికి నేజేయు
ప్రత్యుపకారము తిలోదకంబుదక్క వేరుకాన్పించదు. లక్ష్మణా
సింధుజలంబుల దోసిటఁబోయుము.

సీ॥ తల్లిదండ్రులఁబాసి శతన్వినావెంటను

వచ్చినఫలితమా శ వసజనేత్ర !

పదునాల్గువత్సరాల శ పడరానికష్టమాన్

పడుటకుఫలితమా శ పరమసాద్వి

చెంగటనిల్చినా శ సేవచేతునటంచు

జేరినఫలితమా శ చంచలాక్షి

పట్టిరైవమనినమ్మి శ పతితోడనడవులఁ

బాల్సొన్నఫలితమా శ పాపరహిత

గీ॥ భూషణాదులనిచ్చుటో శ పాలిసీకుఁ

బుష్పగుచ్ఛముల్ గుచ్చుటో శ పుణ్యశీల

ఇంతకన్నను నాచేత శ నేమికాదు

యుదకతర్పణమర్పింతు శ నువిదనీకు.

హా ! మనోనాయకి ! అడవుల నాతోనెన్నరాని విషములఁబడినం
దుకు సన్నుదైవముగానమ్మి సేవించినందుకు నీకు తిలోదకము
దక్క వేరుప్రత్యుపకారముచేయఁజాలనైతినా ? తోలోదరీ ! నీ
విల్లు ధూళిదూసరంబగు నేలఁబడియుండఁజూచి భరింపఁగలనా.

సీ॥ కరకుకత్తులఁబోలు శ కఠినంపురావట్లు

పట్టుపాన్పానీకుఁ శ బవ్యశీల

పట్టుభయంకరమైన శ భండనభూములు

కేళిగృహంబులా శ కీర్తిడనలుప

వీనుగుఁటచే శ భీతిఁగొల్పెనునేల

యుపవసనీమయా శ యువిదనీకు

రక్తయలితమైన శ రాపాడివంకంబు

చందనలేపమా శ చాననీకు

గీ॥ కులుకుమోహములనడన శ కుంసరదన
మందగజయానపూర్ణిమా శ చంద్రీవదన
జనకరాజపుత్రివిశాల శ జలజనేత్రీ
హేమగాత్రీనోర్వగలనే శ హీనమబల !

లక్ష్మణా ! ఈభూతకు నేనొనరించవలసినది యగ్నిసంస్కారం
బాక్కట. అది నాచేతులారానొసర్చి యందే నాప్రీతిత్యాగం
బాసరించెద.

లక్ష్మణ—అన్న ! నీకుఁదెలియని ధర్మములేమున్నవి. నాకేమొ యిది
యొక రాక్షసమాయగాఁ దోచుచున్నది. మనలదుఃఖములఁ
దోసిచూచి యానందింప రాక్షసు పన్నినమోసమని తెలం
చెద. లేకున్న నీవు ధర్మపరుండవు.

గీ॥ ధర్మమేజయమని వేది శ ధములఁబల్కు
వేదవితతి యామాటలు శ వేసుకావు
ధర్మపరుడవు నీకెల్లు శ తప్పజయము
వదిన కీపాటువచ్చునా శ హీతమాను.

(విభీషణుండు ప్రవేశించి)

విభీ—శ్రీరామచంద్ర ! ఇది విద్యుజ్జ్వాలిర్మితమగు మాయరూప
ము. మీదేవే నీతామహాదేవియని నమ్మకుము. ఇది మాయ
రూపము. దేవా ! అటుచూడుము. (మాయసీత మాయమగు
ను.) నామాటకు తార్కాణముగా నారూప మద్రుక్యమగు
చున్నది.

రాము—దేరా ? ఇంద్రజితైంతమోసకాఁడు ?

విభీ—నానిచుపేక్ష జేసినఁ జేటుతప్పదు. మీరీదుఃఖమునఁబడియుండ
మిచ్చుజయించుట కేదో యాగ మొనరించుచున్నట్లున్నది.

(కపిలుండు త్వరగావచ్చి)

కపి—శ్రీరామచంద్ర ! త్వరపడుము ! త్వరపడుము. రహస్యముల
కనిపెట్లుటకు లంకలో నుద్యోగ నెపంబునఁ బ్రవేశించితి. విద్యు

జహ్నునితోఁ గవటన్నేహ మొనరించి వారి లోతుపాకులెలుసు
కొంటి. మాయసీతాదేవిరూపము నిర్మించి మీయెదుటఖండిం
చిరి. సమయముదొరికకదాయని నికుంభిలాయాగము చేయుచు
న్నాడు. పూర్తిజెందె నామేఘనాధుండజేయుండే. లెప్పులెప్పు.
లక్ష్మ—అన్న మీకింతదుఃఖము దెచ్చిపెట్టి మోసమొనరించిన
మహాపాతకుని నానిశితశరఘాతంబుల నేలఁగూర్చెద. సేనా
సంగము.

విభీ—తప్పక మనలక్ష్మణకుమారుం డీకార్యము నెరవేర్చును. వా
యనందనని నహాయముండవలెను. నేను వెనువెంటఁ గాచి
యుందును.

రాము—శమ్ముడా ! నీకుజయమగుఁగాక. మనవిభీషణ హనుమం
తుల మరి నీకిచ్చవచ్చిన యోధవీరుల వెంటఁగొనిపొమ్ము. శీఘ్ర
ముగ జయ మందిరమ్ము.

లక్ష్మ—చిత్తము (నమస్కరించును.)

(అందరు నిష్క్రమించిరి.)

రెండవరంగము పూర్తి.

తృతీయాంకము.—మూడవరంగము.

ని కుంభిలాయాగము.

(ఇంద్ర)జిత్తు మేఘములఁగల్పించుకొని నానిమగ్ధ యాగము
చేయుచుండును. విద్యుజహ్వఁడు మహిషముఖుఁడు
కావలికాయుచుండుట.)

విద్యు—మహిషముఖ ! భవజాగ్రత్తతోనుండవలయు. శత్రు
పులు మనరాక్షసమాయలమించిన మాయకాండ్రవలెనున్నా
రు. వీక్షిల్లుకూల ! కపిలాచార్యుఁడు మహామాయావి, దొంగల
లో కలదొంగ.

మహి—అమబ్బులలో నేనా, మన యవరాజు.

విద్యు—నోరు మూయుము. గోడలకుఁ జెవులున్నవి. మాట్లాడకు.
ఉపార్.

మహి—ఫారా వ్రపార్.

విద్యు—ఉపార్.

మహి—ఫారా వ్రపార్ (కత్తులతో నటునిటుఫారాయుచున్నా
రు. వెనుకనుండి విభీష్ణుఁడు, లక్ష్మణుఁడు, హనుమంతుఁడు,
కపిలుఁడు పోవేళించుచున్నారు.)

కపి—(నోరు మూసుకొని) వేలితోఁ జూచుచు) అదే ! అదే !

విభీ—గీ! మేఘములఁజాటుపెట్టుక శ్ర మేఘనాథుఁ
డచటఁజేయుచున్నాఁడు శ్ర యాగ మొకటి
పరిసమాప్తినిజెందిన శ్ర బటదరమె
కొట్టుమాటని యత్రువు శ్ర కోలబూని.

(లక్ష్మణుఁడు బాణమేయ మేఘములు ముక్కముక్కలైపోవును.
రథారూఢుడై యింద్రజిత్తుకనిపించుచు.)

మహి—(విద్యుజిహ్వని కాగలించుకొని) ఇదేమిపిడుగో బాబో
(యెడుచున్నాఁడు.)

లక్ష్మ—

చ॥ నిలునిలుపారిపోకునిను శ్ర నీరథ నీరచపాలితోడఁ గో
నలవిధుపాలికివృడతి శ్ర లాఘవ మొప్పుగఁ జేర్చుజూడు మా
తులువ ! ఘనార్భటిన్ చిలువ శ్ర తూవులఁగట్టితి నంచుగర్విజై
యిలసుత గొంతుగోసినటు శ్ర లెట్లునటించితి వెంతదోహివో.

ఓరీ రావణీ ! బుగ్గించారకుల జయించితినిని విర్రోపిగకుము.

ఇంద్ర—ఓరీ నరాధమ !

గీ! చేతకానితనంబున శ్ర జేటువచ్చు
జెనటి ! పోపొమ్ము లేకురా శ్ర సిగ్గునీకు:

జచ్చినాడవ నాగస్త్రు శ క్తికళుకు
యధమా నీకుచచ్చుట శ సిద్ధమిప్పుడు.

ఓరీ నాయుద్ధనైపుణ్యము జూడుము. (రథముతో నాకాశంబున
కొరిపోవుచున్నాడు.)

లక్ష్మ—నీమాయాయుద్ధము కట్టిపెట్టుము. రథంబుతో నిన్ను సేలం
బడవేసెద. (బాణమువేయగా రథము సేలంబులును. అకాశ
మందే యింద్రజిత్తుయండి మరియొకరథ మెక్కుట.)

విభీ—రామానజ! వీరు సామ్యానియైనాడని చెప్పలేదా? అస్త్ర
ప్రయోగంబునగాని వీనిమాయాశించును.

లక్ష్మ—అట్లైన నాశ్లేయాస్త్రము ప్రయోగించెద. (రథము దగ్ధమై
సేలం బడును.

(ఇంద్రజిత్తు క్రిందకుదిగి విభీషణునితో)

ఇంద్ర—తండ్రీ!

ఉ॥ నాన్నపుకావె యాదనుట శ నాధుని సోదరుడౌటనాకు చి
న్నాన్నపుకావె దానవ వి శ నాశముజేయగజాతు నాయమే
నాన్న! విరోధివర్గముల శ నమ్మిన దప్పుకజేయుట్లు మా
నాన్నకు నీకు భేదమని శ నాచుది నమ్మితె యెప్పుడైననే.

శాత్రువులలోజేరి మానుల్లువెలిబెట్ట ధర్మమా? లంకలో జన్మించి
చిహ్ని. నీకు మోమోట మేలలేదు? సోదరవాక్సల్యత, పుత్ర
వాక్సల్యత నీకు లేకపోయెనే.

గీ॥ తిండివి సుతులజంపగా శ దలపులే
జాతివైరము ముఖ్యమా శ లాభిపగిది
సుతుల మిత్రుల బంధుల శ సోదరాభి
జంపజూచెదు నీవెట్టి శ చెప్పివకట.

విభీ—మేఘనాథ! నీవన్నట్లు.

ఉ॥ రాక్షసులందుబుట్టితిని శ రాక్షస నైజములేదునాకు నా
రాక్షసమున్ ద్యవంధితిని శ రాక్షససహితి దూరమైతి నీ

రాక్షసమేలరా భువియ ॥ రాక్షసమాటలు నిశ్చయంబు యో
రాక్షస ! ధర్మమేజయతి ॥ రాక్షసరాజ్యము వీరభోజ్యమా.

నామాటలు నమ్ముము. నాకు ధర్మమే ప్రధానము. మీతండ్రి
నాసోదరుడు. ధర్మము పరిత్యజించెను. ఋషుల బాధించెను.
సురలఁజెరఁజెట్టెను. భూసురుల వేధించెను. స్త్రీల నిర్బంధించె
ను. వీనికి పోఁగాలమెట్టిదో? శ్రీరాముడు, పరంధాముడు,
సకలశత్రువిదారితరాముడు, దసుజవననిర్ధూమధాముడు, రణ
రంగభీముడు, రఘుకులాంబుధిసోముడు, సకలసద్గుణధాము
డు, దశరథరాముడు, అట్టి మహావీరుని నారీతుణిని గొనివచ్చి
దవానలంబాఁగిగట్టుకున్నాడు. అబడబాగ్నికి సకలదనుజానీక
మింధనమగుచున్నది.

లక్ష్మ—రాక్షస ! నానిశితశరసందోహంబున కోర్చితివేని నిన్ను
మెచ్చెదను.

ఇంద్రి—ఓరీ వ్యర్థప్రలాపీ ! రాక్షస్సు నాతొగిజూచెదవు.

లక్ష్మ—రాక్షస్సు నాభుజబలంబెరింగెదవు.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

హను—లక్ష్మణకుమారుని యుద్ధనైపుణ్య మేమనవచ్చు. అటుగు
తీయుట, తొడుగుట, వేయుట గానరాదు. కనురెప్పపాటులో
వేసవేలు బాణములు కురియుచున్నవి. మేలు లక్ష్మణకుమారా
మేలు.

విభీ—వాయునందనా ! అటుచూచుము. తలలువంచి విగతాయుధు
లగు రక్కసులు పరుగిడుచున్నారు.

హను—అల్లడిగో ఇంద్రజిత్తును సంహరించి రామానుజుండు ప్రో
యకాలాంతకునివలె నిలిచియున్నాడు. కలుసుకొనుదము
రండురండు.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మూడవరంగము పూర్తి.

తృతీయాంకము—నాలగవరంగము.

లంకలో మందిరము.

(రామునివేషముతో మహిషముఖుడు, విద్యుదహవ్యుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

విద్యు—మహిషముఖా !

మహి—అబ్బీ, నేవలుకను మచూ ! శ్రీరామాయని పిలుపుము.

విద్యు—మరచితిని. శూర్పణఖవచ్చినప్పుడు పొరపాటున నిన్ను బేరపట్టి పిలచితినా ఊహింపుము.

మహి—అప్పుడుమట్టు కట్టనకుము. ఆతొత్తుకూతురు నానెముకలు పిండిచేసి, నమము విరుగఁదన్ని మరిపోవును.

(సీతవేషముతో శూర్పణఖ కపిలాచార్యుడు ప్రవేశించును.)

విద్యు—ఊరుకో—అదుకో—

కపి—అమ్మాయి ! శ్రీరాముఁ డచ్చటనున్నాఁడు చూడుము.

విద్యు—నీవలలో నీముండ బాగాపడినది.

కపి—అరవకు. ఎలులనో గొప్పయుద్యోగం దొరికితేనేతరింతును.

కొత్తయేల ! నీకొఱకు రాముఁడు శ్రమపడి లంకకువచ్చినాఁడు. నమింపించి కొగలించుము.

మహి—దీనికనువుడక ! సీతను చంపిపుట్టినది. నేనే దగ్గరకుఁబోయెదను.

కపి—శ్రీరామచంద్రా ! సీతామహాదేవి మీనిమిత్తమువచ్చియుండగా నెదుర్కొని గ్రహించవేమి. అమ్మాయి సిగ్గుపడకుము.

* ఇతఁడు పాతరాముఁడే ! నీయాలింగన మపేక్షించుచున్నాఁడు.

విద్యు—మహిష—(చెయ్యి కొరుక్కొని) శ్రీరామ—

మహి—కొంపతీసెననాయేమి ? సీతా నిన్నింతకష్టముపెట్టినందుకు ఊహింపుము.

శూర్ప—నాథా ! బంగారులేడి నిమిత్తము మిమ్ము శ్రమపెట్టినందుకు ఊహింపుము.

కపి—అమ్మాయి మాటలతో నాశ్రమ తీరునడిగాడు.

విద్యు—మామహిషముఖుని యద్రోష్టము. మహారాజ తోబుట్టు
పును గొగలింపఁబోవుచున్నాఁడు. మర్దములెలుమకున్నదీ !
సున్నములోనికి వెముకదొరకడు.

కపి—సేపెట్టినముహూర్తము బహుమంచిది. పదిరెండు నెలలకుఁ
గలుసుకొనుచున్నారు. ముహూర్తము మించనివ్వకుండు

శూర్ప—బ్రాహ్మణోత్తమా ! నాహస్తము నానాధునిచేతిలోఁ
బెట్టము.

మహి—నాపంట పండినది.

కపి—(చేతులుకలుపుచు) నాయుద్యోగంమాట మరచిపోకుము.

విద్యు—మహిషముఖుని పిలిపింతునా ?

శూర్ప—ఆతుచ్చుడెందుకు ?

మహి—అమాటలెందుకు పోనిమ్ము- (దణ్ణముపెట్టి) కొత్తచూపు
లు చూచెదవేల ? చెలి యిటురమ్మి.

శూర్ప—నన్ను గుర్తించెనా యేమి ?

కపి—కొంపముంచకు. పదిరెండు నెలలకే కొత్తచేసినదా ? మా
యావిడనువిడిచి పదునాలుగేళ్లనది. నాకుఁ గొత్తయన్నమా
టేలేదు.

మహి—అదిగో శయ్యాశలము. అటుపోదమా ? ఈమహిషముఖుఁ
డు నిన్ను సుఖపెట్టకమానఁడు.

శూర్ప—ఓరీ దొంగవెధవా ! నీవా (అని కొట్టును.)

మహి—అయ్యో ! చస్తిని.

(అంగరు పారిపోవుచున్నారు. మహిషముఖుని యిట్లుకొని
పోవును.)

నాలగవరంగము పూర్తి.

తృప్తీయాంకము—అయ్యదవరంగము.

యుద్ధ భూమి.

(విభీషణుడు, లక్ష్మణుడు, హనుమంతుడు పోవేళము.)

విభీ—రామానుజ! మేఘనాధుని సంహరించుటచే మీవిఖ్యాతి

లోకవ్యాప్తమయ్యె.

లక్ష్మ—సఖా! నీవు మాలోనుండ విజయమున కేరికొరత.

హను—విభీషణ! సకలదానవ పట్టాభిషేకమునకు సంసిద్ధుడవు కమ్ము.

విభీ—మహావీరుండవు నీవుండ మేరియొకవిధమగునా!

(రావణుడు పోవేళము.)

రావ—ఓరీ! విభీషణ! కులదోషి! నముద్రించున బడబాసలం

బు పుట్టినట్లు దానవకులంబున నీవు జన్మించితివి. శత్రుమధ్యంబున జేరి జాతివైరముబూని నీజన్మస్థానమును లంకను వివాళియై నరించుచుంటివి.

విభీ—అన్నా! కాంతింపుము. సావధానుండవై వాసునవియాలకింపుము. త్రిలోకైకధనుర్ధరుండు, పరశురామ గర్వాంధభాస్కరుండు, వాలి గర్వహరణ ప్రసిద్ధభుజబలుండు, సకలదానవ సంహారదీక్షాపరుండు, సర్వశత్రుభయంకరుండు, ముల్లోకవీరుండు, శ్రీరాముండు, సామాన్యనరుండుకాడని యిప్పుడైన నీకుదోచినదా? మహాబలుడగు మనసోదరుడు కుంభకర్ణుడొక తురితిలో సంతమొందె. నాకాధిపుజయించిన వీరాధివీరుండు నిమిషమాత్రమున మడసె. ప్రహస్త, ధూమాశ్రు, యకంపన, యతికాయ, వరాంతక, దేవాంతక మహాయోధులు సశించిరి. నీవు యొక్కండవే మిగిలియుంటివి. ఇప్పుడైన సీతామహాదేవి నొసగి శ్రీరాముని శరణుజొచ్చితివా, యాత్రీలోకజట్టి, యాదక రథపట్టి, నీకభయమిచ్చి నీచే, ఘోరభువనముల నేలించు. లేదా నిన్ను మట్టుబెట్టుట నిజము, నిజము. సోదరవాత్సల్యముచే నేమరల నిన్నేకుచున్నాడ.

రావ—ఓరీ కులదోహి ! నీ శ్రీరంగసీతులఁ గట్టిపెట్టుము. చుత
హితమిత్రబాంధవులు నశించిరి. నేనొక్కడ జీవించిన నేమిప్ర
యోజనము. నేమిదసిన నీస్వశానవాటికను నీవే యేలికొనుము.
ఇట్టి దానవవినాశమునకు హేతుభూతుండవగు నిన్ను యీ-మయ
దత్తంబగు శక్తికి బలియిచ్చెదను. (శక్తినితీసి).

లక్ష్మ—ఓహో ! అభయమిచ్చితిమే. ఇతని ప్రాణరక్షణమనశ్యము
కర్తవ్యము.

రావ—

ఉ॥ ఎక్కడికేగెదీవు నిలు శ వెవ్వరువచ్చెద రడ్డమిచ్చటన్
నిక్కులునిక్కబోకు బహు శ నీతులు నేర్చితివంచుఁ బ్రేలగా
మక్కువబుట్టునే దనుజ శ మారణకర్మకు నోర్యనేర్తునే
చిక్కితివింకఁ జచ్చెదవు శ చిక్కులుతీరును నాదుశక్తిచేన్.

లక్ష్మ—మిత్రమా భయపడకుము. భయపడకుము.

(అడ్డురాగా శక్తిచే మూర్ఛిల్లుట.)

హను—రావణాధమా ! పారిపోక నిలువుము. (రామ, రామ,
రామసీతా) వెంటపడుచున్నాడు.

రావ—వీని బాంబడక తప్పించుకొనుటే మంచిది. (పారిపోవుచు
న్నాడు.

(రామఁడు ప్రవేశించి లక్ష్మణునిపైఁబడి)

రామ—తమ్ముడా ! ఈరణభూమి నిన్ను బలికోరెనా ? నిన్ను
లంక తనపొట్టఁబెట్టుకొనెకదా ? నన్ను విడిచి యయోధ్య నొక
నిముషమైన నుండనని వెంటవచ్చితివే ? ఇప్పుడు నన్నెట్లు విడిచి
పోవనెంచితివి. చతుశ్శభువనైక ధన్యుండవవు. ఈతుచ్చరక్క
నునిశ్చక్తి లొంగిపోతివా ? ధర్మమేజయమని నాతో నాదించితివే.
సకల ధర్మాచరణ భుగీఁడువవు. నిన్నేల నీధర్మము కాపాడ
దయ్యె. ఇక నాకీరణంబేల ? ఈభార్యయే ? ఈరాజ్యమేల ?

సామిత్రి! నీమిత్రభావముచే నాదుఃఖములన్నిటిని విడిచిపెట్టి
తిని. ఇక నొకనిముషమిందు నిలువఁగలవా?

సీ! అన్నమాటకు నొక శ యుక్తునైనదాటని

పరమిభక్తునినెట్లు శ జ్ఞాఁయుఁగలను

పిన్నమ్మయెదురయి శ ప్రియమతుఁడేడన

నేమనితెల్పుదు శ వెల్లుజాతు

పతియేడిరాదుయే శ పాపమోయన విని

యూర్జితేవిధి శ యూరడింతు

సామిత్రియేడని శ సోదరులడిగిన

నేమనిచెప్పదు శ నేమిసేతు

గీ॥ బ్రతికియుండియు జీవముల్ శ భారమాయె

తమ్ముఁడనిమ్ము బాసి నా శ తరమెమనగ

రాజ్యమొల్లును రణమొల్లు శ రమణినొల్లు

నీవుపోయెడిలోకమే శ నేనుజొత్తు.

(సుగ్రీవ సుషేషులు వివేళమా.)

సుగ్రీవ! నాకొఱకు బహుశ్రమపడి నీభక్తివిశ్వాసములఁ బూర్తిగఁజూ
పితివి. నాచిన్నితమ్ముని రణభూమినిడింది నేమరల సయోధ్యకుఁ
జోనొల్లు. ఈసైన్యములకు సెలవిచ్చి కిష్కింధకుఁ జేరుము.
అయ్యో! విభీషణ! గొడవతయాశతో నన్నుఁజేరితివి. నీయా
శలు నీటఁగలిపి నాముద్దుతమ్మునివెంటఁ బోనొచ్చితి. క్షమించు
ము. సేలంకపాథింపనోట! అయోధ్యావగరంబు నీగొనంగెడ.
పాలింపుము. నాతమ్ముడులేకున్న నాకీజగమే పాడు. ఈజీవిత
మే నివృత్తియొజనము. హా! సామిత్రి!

సుగ్రీ—కూమ! పుషేణ! ఈరామభూషాలుని విషాదముచూడఁ
జాల! నీవెరుగని దివ్యావధములులేవు. క్షుక్కులకుమారుడు
మూర్ఖులైనో మరణించెనో పరీక్షించి తగునొప్పనముల నడ
పింపుము.

సుషే—(లక్ష్మణునిహస్తముపరీక్షించి) శ్రీరామచంద్రా! దుఃఖం-
-పకుము. మనసామిత్రీ మూర్ఖుడెవడు. ప్రాణభయములేదు.
ఇందునకు మృతసంజీవిని దేవతయు. ఇక్కాశ్యంబునకు హను-
మంతుడుతప్ప పరులు సాధించలేరు. సముద్రముచాటి
యుత్తరాభిముఖుండై పోవంబోవ హితువంతము కనుపించు.
దానికవ్వలఁ గాంచనపర్వతముకలదు. అందు కైలాసశిఖరముం
డును. ఆశిఖరమందు నౌషధపర్వతమున్నది. దానియందు
దీప్తివంతములగు మృతసంజీవిని, శల్యకరణి, సంధానకరణి సౌవ-
ర్ణకరణి యను దివ్యౌషధులుకలవు. వానిని సూర్యోదయమునకు
ముందుఁ దెచ్చిన సౌమిశ్రీ జీవించును.

రాము—మారుతీ! సముద్రము లంఘించి నీతనుజూచివచ్చిన మ-
హోపకారివి. సంజీవితెచ్చి నాకుసోదరలిక్ష పెట్టవలయు.

హను—రామ-రామ-రామ-సీతా-రామ (అని పరుగెత్తును.)
విభీ—లక్ష్మణకుమారుని ముఖవర్చస్సు యెంతమాత్రము తగ్గలేదు
సుగ్రీ—జీవకళ ప్రత్యక్షముగాఁ గన్పించుచున్నది.

సుషే—నేచెప్పలేదా? ప్రేతకళ యెంతమాత్రము కానరాదు.

రాము—అట్లు తూర్పుదిక్కు పరికించిచూడుడు.

గీ॥ కులముపై సూర్యునికరయుఁ శ్ర గూర్చిలేదా
చూడుమదె యుదయించెను శ్ర సోదరుండు
మూర్ఖుడేరకముందె యా శ్ర మూర్ఖునిశిత
బాణములపాలుజేసెద శ్ర బంధువనక.

(బాణము సంధించపోగా)

సుషే—శ్రీరామచంద్రా! శాంతింపుము. అతఁడు సూర్యుఁడుకా-
దు. మన హనుమంతుడు. దివ్యౌషధములు గానరానందున
పర్వతమునే వెకలించి తెచ్చుచున్నాఁడు.

హను—రామ, రామ, రామ, సీతారామ (సంజీవపర్వతముచ్చును)

(సుషేషణుడు ముందుపోయి లక్ష్మణుడు మూర్ఛ తేరును.)
 లక్ష్మణ—ఓరీ! రాక్షసాధమ! నిలు-నిలు-ఇంకెక్కడికిఁబోయెదవు
 ము—ముద్దుతమ్ముడా! కొంతింపుము. ఆరక్కసుఁడుపారిపోయి
 నాఁడు. వానరోత్తములారా! మీరండ్రొక్కవృద్ధి లంకపైఁ
 బడి రావణుని యుద్ధమునకుఁ బోరేపింపుఁడు. పోదమురండు.
 (అందరు నిష్క్రమించిరి.)

అయినవరంగము పూర్తి.

తృతీయాంకము—ఆరవరంగము.

యుద్ధభూమి.

రాము—మిత్రీమా! లంకలో నాకల్లోలమేమి?

విభీ—దేవా! లోకవిద్యావణుండగు రావణుండు యుద్ధసన్నిధుఁ
 డై వచ్చుచున్నట్లున్నట్టి తాము సంసిద్ధులుకందు.

(రథముతో మాతలి పోవేశము.)

మాత—దేవా! అవధగింపుము. నేను దేవేంద్రుని రథసారథి.
 మాతలియనువాడ. సహస్రాక్షుఁడు తమకై యీ దేవరథము
 ను బంపినాఁడు. దీనినధిరోహించి లోకకంటకుండగు రావణుని
 డెగటాపుము.

రాము—నుహాపొసాదము. (రథమునకు సమస్కరించును.)

(అగస్త్యుఁడు పోవేశము.)

అగ—శ్రీరామచంద్రా! సకల శత్రుసంహార హేతుభూతంబగు
 యాదీశ్వరవృద్ధుఁడను దివ్యమంత్రం బుపదేశింపవచ్చితి. దీని
 గ్రహించి సూర్యభగవాను వర్చించితివా నీకు జయముతప్పదు.

రాము—(నమస్కరించి) ఋషిపుంగవులయానతి శిరసావహించె
 దను. (ఋషి చెవులోనేడే చెప్పుచున్నాఁడు)

రాము—ఓ సూర్యనారాయణ- భగవానుడ- సహస్రమయూఖ.

శ్లో॥ జియాయజయభద్రాయ హర్యశ్వాయ నమోనమః!

నమోనమస్సహస్రాయ శ్లో ఆదిత్యాయ నమోనమః!

బ్రహ్మశానాయతేశాయ సూర్యాయాదిత్యశర్పసే!

భాస్వతే సర్వభక్షాయ రాద్రాయశుభేనమః॥

అగ—రామభూపాల ! నేరెగెద. రావణాదులు చచ్చినవారే!

(అందరు నమస్కరించిరి)

(రావణుడు రథాహుఁడై ప్రవేశము.)

హను—(రాము-రామ-రామసీతా) దేవా! ఇతఁడే త్రిలోకకంటకుండు. దేవదానవభయంకరుండు. యజ్ఞయాగాది సత్కర్మవినాశకుండు. పరవనితా సంభోగదీక్షుపరుండు. సీతాదేవ్యాపహరుండు. మునివత్సితస్కరుండు. పంక్తికంఠుండు. వీరివధింప నాకు సెలవొసంగుము.

రాము—మారుతీ! నీభక్తివిశ్వాసములు నేనెరుగనా? వీనితో రణమొనరింప నాకుఁ గుతూహలమగుచున్నది.

(రావణునితో)

ఓహో! చోరాగ్రోగణ్యలో! నేటికి ప్రత్యక్షమైతిరి. పారిపోక నిలుపుడు.

రావ—ఓరీ! నీచ!

గీ॥ తస్కరుండనో నీతలఁ శ దన్నువాడ

నో మరెవడనో చూచెద శ వోరిమూర్ఖ

మాటలేటికినియ్య నిన్ శ మట్టుబెట్టి

దానవానికి మోదంబు శ దార్తునిపుడె.

రాము—

ఉ॥ ఒంటరిపాటునన్ యడవి శ మండగజూచి తలోదరిన్ మహా

కంటకవృత్తిదెచ్చితివి శ కాలునిపాశము చుట్టుకొంటిని

కంఠమునందు నీవవుడే శ కంటికిఁదోచిన నింతయేలరా
తుంటరి ! పోటుబంటనని శ దుర్బల ! యేటికిఁ జిందులాడెదో.
వంటరి ! లజ్జలేకుండుట నీకా ? నాకా ? ఇ.త తెలివితక్కువ
వాడవగుటచే—

నీ! గాఢవిచ్యుతుఁడేసి శ రమణితోనడవికి

బలిమినిగెంటె నిన్ శ భరతుండలరి

రాము—అసురులతోనిండి శ యడవులుండుట నన్నుఁ

బంపెను వధియింప శ భరతుండలరి

రావ—భార్యనుఁజెరబట్టి శ బంధించి తెచ్చితి

బాలిక ! సిగ్గే! శ పడవునీవు

రాము—ఇంట నెవ్వరులేక శ నొంటరినుండగా

శునకమరీతిగాఁ శ జొచ్చిగృహము

గీ! దెచ్చినాడవు మృచ్చిలి శ తేజరంబె

నీకు నీమీదివారికి శ నేనుచూడ

వనధిదాటి లంకకుఁ జేర శ వశమేనీచ

నుంచిపోలేదు మాటలు శ మీరనేల.

రావ—టరి ! నీచమానవ ! వీరాధిపతుండనని పగిల్యములేలఁ బలి

కడవు. చెట్టుచాటునపొంచి వాలినేసిన పృథాపముచాలదా ?

కామించినచ్చిన నాసోఁరిని ముక్కుకోసిన రసికత్వముచాలదా?

పిన్నమ్మ పొమ్మనఁగానె వనములఁజొచ్చి యాకలములుతిన

ప్రాణముల నిలుపుకొన్న మగటిమిచాలదా? కబంధునిజాహను

పంజరమునఁబడి భీతిచే పరిణిపించిన కైర్యసాహసములుచాలవా?

భరుండు వీరావేశంబున మీదకొరా వెనుకంజనేసిన తొత్రిము

చాలదా? నాసుతుఁడు మేఘనాథుఁడు నాగపాశంబుల బంధింపఁ

దల్లడించిన శూరత్వముచాలదా? చతురంగబలంబులు లేక కొతి

కొండముచ్చు పిండులఁగూర్చుకొన్న పృజ్ఞచాలదా?

హను—రాక్షసేశ్వర! శ్రీరాముఁడు నామాన్యమానవుఁడు కాడని

నీకింకను దోచలేదుగా? నీమూర్ఖతకుఁ జింతించవలయు. శ్రీమ

న్నారాయణాంశ సంభూతుడగు రాముని సేవించి ధన్యుడవు కమ్ము.

రావ— ఏమి ? ఈమానుషపశువా ! శ్రీమన్నారాయణుండు.

గీ॥ ఖరముగోవాన కపివర ! శ కాకిణోక్తి
లౌనె, శునకముబలు సింహ శ మానవలప
నత్ర నీరజమాన య శ నాథప్రేత
నరుడు నారాయణుండొన శ నమ్మనవునె.

వీడా ! తండ్రిపాలిటి మృత్యువు. సోదరులపాలిటి శత్రువు. సతుల పాలిటి యముండు. శిబిరి యుచ్చిష్టభక్షణదీక్షాపరుండు. కోతి కొండముచ్చుల దొర. పొంచి వాలినేసినదొంగ. ఇల్లువాకిలిలేక నడవులదిరిగెడి దేశదిమ్మగి. వీడానారాయణుండు.

లక్ష్మ—రాక్షసా ! నీవృజ్ఞును, నీయైశ్వర్యమును, నీపాండిత్యమును, నీవిలువిద్యానైపుణ్యమును, నీశాస్త్రసామర్థ్యమును, సింధుపరివేష్టిత నీనివాసంబును, నీయపూర్వవరంబులను, తిలోకవికృములగు నీసుతహితాదులను దలచుకొమ్ము. వీరినందఱ మట్టుబెట్టినజెట్టి. నిన్నొకయరేణుషియలో నేలంబడఁగొట్ట సంసిద్ధుడైయున్నమేటి. నారాయణాంశసంభూతుండు నాకుండిన నొరులకు సాధ్యుఁడునా. ఇప్పుడైన మించలేదు. నీతామహాదేవి నొసగి శరణుజొచ్చితినా తుమింపకపోదు.

రావ— ఈనరసరము తుమించువాడు. రావణచక్రవర్తి తుమింపఁడునాఁడునా.

రాము—రావణా ! నీకుకాలంబు సమీపించినది. ఇదిగో దివ్యాస్త్రము. నీశిరంబుల నేలఁగూల్చెదను. (శిరంబులుతెగి కిందపడును మరల మొలచును.)

ఇదేమివంత. నూటయొక్కమూరులు వీనిశిరంబులు ఖండించితి. మరలమరల బుట్టచున్నవి.

కపి—దేవా! నేలకలలోఁబ్రవేశించి యొకరహస్యముఁ దెలుచుకొంటివి. వీని గర్భయిండమృతఘటమున్నదట. బ్రహ్మాస్త్రప్రయోగమునకాని వీడు కడతేరఁడట.

రాము—ఇదే బ్రహ్మాస్త్రము కాచుకొమ్ము.

(రావణుడు పడిపోవుచున్నాఁడు.)

విభీ—హా! సోదర! రావణా! లోకవిద్రావణా! సామగానపరాయణా! నవకోటి శివలింగార్చనధురీణ! వేదవేదాంగప్రవీణ! నిర్జితచతుర్దశభువనా! దేవదానవా ద్యుతశరాసన! కతుభీకర బాణతూరీణ! త్రిజగజ్జటి, పాలస్యపట్టి, నిర్మలతేజోమూర్తి, సకలదానవచక్రివర్తి, వందితదేవమణిమకుట పౌతిబింబ పంకేరువా, మర్దిత దైత్యదానవ దేవయోనిజనందోహ, సింధుపరివేష్టిత లంకాపాలకా! వంగిత యష్టదిక్పాలకా! మమ్మునిడచి పోవుచుంటివా? నేవిన్నవించిన విన్నపముల చినవైతివి. శ్రీరాముఁడు సామాన్యమానవుండుకాఁడని కేల్పొగిడ్చి బ్రాహ్మిందితిసే. చినవైతివి—

సీ॥ రాక్షసమూలమా శ రావణనృక్షమున్

రాఘవవాయువు శ రాత్సభువిని

రణభీకరంబైన శ రావణహస్తిని

యిత్యోక్తుసింహంబు శ లిలనుగూల్చె

రాక్షసాధిపుండ్రున శ రావణావలమును

రామజలధరంబు శ రక్తుబెల్లె

రాజపూజితుండైన శ రావణవ్యాఘ్రమున్

గాకుత్సవ్యాధుఁడు శ కలచెనకట

గీ॥ లావుచెడి యెంతలోఁగూలె శ లంకయన్న!

దనుజరాజ్యముపాలింపఁ శ దరమెనాకు

నెంతమోషమాయె నికనే శ నేమిసేతు

నెలులధరియింతు నిన్ గాంచి శ నెలులసైతు.

రాము—నిభీషణా ! నీవు సోదరభాతృల్యతచే శోకపరీతమానసుం
డవైతివి. నీసోదరుండు రణనివాతుండై యుత్తమలోకప్రాప్తి
నొందినాడు. క్షత్రియులు యుద్ధచుపేక్షించి రణరంగమందు
విగతప్రాణులై యుత్తమగతిజెందెదరు. నీయన్న యట్టివీరోచిత
మగు సుత్తమపదవి నొందెను. కాలగతిచేత నకుంతితవిక్రములు
పరాజయమందెదరు. కాలానుగుణ్యముగా రానున్న మార్పులకు
నీబోటివిజ్ఞానులు పరితపింపరు. లేలెమ్ము. ముందుపనులజూడుము.

విభీ—పులస్త్యబ్రహ్మవంశ సంజాతుండగు నీరాగ్రేసరునకు య
గ్ని సంస్కారంబులక్షేయ నాకు సెలవొసంగుము.

రాము—తెప్పక నొనరింపుము. లంకలోఁ బ్రవేశించి స్త్రీజనంబుల
నోదార్చుము. ముందుపని యోచితమురండు.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఆరవరంగము పూర్తి.

తృతీయాంకము—ఏడవరంగము.

వి శా ల ఫ ల ము.

రాము—కూరుతాత్మజా ! నీవు శీఘ్రముగాఁజని నామనోహరాం
గిని యిటుకుఁ దోడుకొనిరమ్ము.

హను—నేను కడుధన్యుడను—

సీ॥ సూర్యవంశజులతో శ మగ్రీవునకు మిత్ర

పాశంబుకూర్చిన శ ఫలమునేడు

గోమృదంబుగదాటి శ ఉప్పించిజలనిధి

భూసుతగాంచిన శ పుణ్యఫలము

వనచరాళినిగూర్చి శ వారధిబంధించి

లంకలోఁజొచ్చిన శ లావుఫలము

దుర్మదాంధుండైన శ దోర్బలురావణు

శూరతజంపిన శ శౌర్యఫలము

గీ: సేదనమకూర ధన్యుడ స నేనుజగతి
పుడమినుతగాంచి రావణు స పోకఁడెల్లి
చాలతిమాననమింత యు స భృంగఁడేసి
రామభూపాలుఁడేర్చెద స రమణివిపుడె.

(రామ, రామ, రామసీతా) వెల్లి సీతను తీసుకవచ్చును)
సీత—నాథా! పదినెలలనుండి మీపాదసేవకై పరితపించుచున్న
మీసీత యిదే ప్రణమిల్లుచున్నది.

రాము—మానినీ! నన్నంటకుఁము. నీవు పదిరెండుమాసములు ప
రాధీనవైయుంటివి. యానీచరక్కసుఁడు నీపై మిక్కిలిమక్కువ
కలవాఁడు. నిన్నింతకాలము విడిచివుచ్చునా?

సీత—ప్రణామకాంతా! నన్నిట్లన నగునా? అనుచుఁడెట్టివాఁడో
కంటనైనఁ జూచితివా? నామాససంబున మీధ్యానంబునకన్న
వేరెరుగుచునా? ఇందుకు భూమ్యాకాశంబులు సకల చరాచ
రములు సాక్షులుకావా?

రాము—రమణి! నీవేమో యనుచుంటివిగాని నాకు సంశయము
దోచుచున్నది.

సీత—మనోహరా! మీసంశయము దీరుటకు నన్నేమిచేయమనెద
రు? మీకృపాణముచే శిరంబు ఖండించుకొమన్నను ఖండించు
కొందును. జలధిలోధుముకమన్నను ధుమికెదను. అగ్నిలోఁ జొ
రఁబడుమన్నను జొరఁబడెదను. మీపాదములకన్న నితరమెరుగ
ను. (పాదములమీదఁ బడును.)

రాము—మంచుచున్న యాయగ్నిలోఁ బ్రవేశించి నీపవిత్రత
చూపుము.

సీత—(అగ్నివద్దకువెల్లి) పవిత్రుడనగు నోయగ్నిభట్టారక! యీత
లోదరి, యీభూవుత్రి, యీజనకరాజనందన, యీదశరథచక్ర
వర్తికోడలు, శ్రీరఘురాముని ముద్దులభార్య, శ్రీరామునికన్న
వేరు కలనైనఁడలచియుండెనా దీని దహించి భస్మీపటలంబు
చేయుము.

(అగ్ని చల్లారిపోవును. అగ్ని జోతు)ను, బ్రహ్మదులు
ప్రవేశము)

అగ్ని—శ్రీరామచంద్రా! యీవిషయవరీక్ష చేయనగునా? సీతా
మహాదేవి పరమపతివృతాశిరోమణికదా! రావణునకుఁ గన్న
త్రిమాడనైనఁ దరమా?

బ్రహ్మ—రఘునందనా! నేనొకరహస్యము దెల్పెదవినుము. దేవ
యోచులకు రావణుండజేయుండగుటచే నీ నిజతత్వమింతవరకు
నీకు స్ఫుటికిరాదయ్యె. నీవు శ్రీమన్నారాయణుడవు.

హను—రామ, రామ, రామసీతా (అని గంతులువేయును. విభీష
ణులు సమస్కరించి నిలుతురు.)

బ్రహ్మ—నిత్యుండవు, శంఖచక్రిగదాధరుండవు, సకల చరాచరం
బులు గుఱియండిమిడియున్నవాడవు, లోకాతీతుండవు, లో
కేశ్వరుండవు, యాదిదేవుండివు, సకల జగన్నాటకసూత్రధారుం
డవు, సహస్రనేతుండివు, సహస్రశిరుండవు, సహస్రబాహుం
డవు, విష్ణుండివు, కృష్ణుండవు, జిష్ణుండవు, రావణవధార్థంబు
మానుషత్వమొందితివి. ఈ సీతామహాదేవి నాదుజనని మహా
లక్ష్మి సంశయింపకఁ బరిగ్రహింపుము.

రామ—(సీతను కాగలింపుకొని) సరత్వంబుచే నిజతత్వమెరుగకఁ
దప్పాడితి తమింపుము. హనుమంత! నీమూలమునకదా యీ
దేవిని మరలఁ గలుచుకొంటి. నీవు నాకు సోదరసముఁడవు. నిన్నా
లింగనము చేసుకొనుటకన్నఁ బ్రత్యుపకారము జేయఁజాలను.
(కాగలింపుకొనును. రామ, రామ, రామసీతా, రామ) విభీష
ణుని లంక కభిషేకమొనరించి మనమయోధ్యకుఁ బోవలయు.
(విభీషణునకు కిరీటముబెట్టి హారములువేయుదురు.)

మం గ శం.

సం పూర్ణము.

కాకినాడ నాట్యకళా విజ్ఞాన గ్రంథమండలి వారిచే ప్రకటింపఁ

బడిన గ్రంథముల జాబితా.

1	చ్యాసావళి	...	రూ. 1—0—0
2	సంపూర్ణ మహాభారతము నాటకము	...	1—0—0
3	శ్రీ అరవిందుని యోగసంకలనము } Vol. I కర్మయోగము.	... }	1—0—0
4	మన్వంతరిములు	...	0—12—0
5	శ్రీ అరవిందుని యోగసంకలనము } Vol. II జ్ఞానయోగము Part I	... }	0—12—0
6	విహారలీల నాటకము	...	0—12—0
7	శ్రీ అరవిందుని యోగసంకలనము } Vol. II జ్ఞానయోగము Part II	... }	1— 0—0
8	వనసుందరి నాటకము	...	1— 0—0

N. B.—ఈ యెనిమిది గ్రంథములు మొత్తముగా పుచ్చు కొనువారికి రూ. 4—0—0 లకు వి. పి. గా పంప బడును.

చాల్తాబాదా గోపాలకృష్ణారావు, బి. ఏ.,

స్థాపకుడు, కాకినాడ.

14905

